

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Kriminalita mladistvých s následnou prevencí sociálně patologických jevů na lokální úrovni

Vypracoval: Richard Čáp
Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zák. č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zák. č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 29. listopadu 2016

.....

Richard Čáp

Poděkování

Tímto bych chtěl na prvním místě poděkovat vedoucímu této bakalářské práce Mgr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D., za cenné rady, náměty, odborné vedení a ochotnou pomoc při zpracovávání mé práce.

Dále bych chtěl poděkovat všem metodikům školní prevence na základních školách, pracovníkům policie a kurátorovi při Městském úřadě v Kaplici, kteří mi pomohli a poskytli zdroje pro zpracování zjištěných informací v praktické části práce.

Anotace

Předmětem této bakalářské práce je kriminalita mladistvých a primární prevence a kompetence sociálních pracovníků. Cílem této bakalářské práce je zmapování sociálně patologických jevů v chování mladistvých, prevence kriminality na základních školách a role sociálního pracovníka Odboru sociálních věcí Kaplice, případně navrhnout nějaká zlepšení při výběru témat vhodných pro realizaci prevence.

Teoretická část je zaměřena na vysvětlení jednotlivých pojmů, jako jsou mladiství, kriminalita mladistvých, delikvence, sociálně patologické jevy či sociální práce a provázanost vztahů mezi těmito oblastmi, zejména při předcházení kriminality mladistvých.

Praktická část se týká vlastního kvalitativního výzkumu, kdy výzkumný soubor tvořily celkem dvě skupiny informantů, a to tři metodici školní prevence na základních školách a dále zástupci městské policie, Policie České republiky a kurátor drogové prevence, vše na lokální úrovni, přičemž byla zvolena lokalita Kaplicka. Dále jsou v této práci zahrnuty výsledky výzkumu se zaměřením na výzkumné otázky, a to jaká je efektivita primární prevence, jaká je profesní připravenost a jaká jsou nejčastěji řešená témata v oblasti primární prevence. V závěru práce je provedeno vyhodnocení a zpracování výsledků vlastního výzkumu provedeného na základě rozhovorů s jednotlivými osobami z výzkumného souboru.

Při vypracování této práce bylo vycházeno z odborné literatury, zákonů a z osobních rozhovorů se školními metodiky, kurátorem a představiteli policie.

Klíčová slova: kriminalita mladistvých, prevence, sociálně patologické jevy, sociální pracovník

Abstract

The subject of this thesis is the juvenile crime and primary prevention and competencies of social workers. The aim of this thesis is to describe socially pathological phenomena in youth behavior, crime prevention in primary schools and the role of social worker from the Social Affairs Department Kaplice or eventually propose any improvements in the selection of topics for the implementation of prevention.

The theoretical part is focused on explanation of individual terms, such as juveniles, juvenile crime, delinquency, socially pathological phenomena, social work and the interconnection of the relationships between these areas, especially in preventing of juvenile delinquency.

The practical part relates to qualitative research, when research sample consisted of two groups of informants - three school methodists of prevention in primary schools and representatives of the Municipal Police, Police of the Czech Republic and curator of drug prevention, all at the local level while Kaplice area was chosen as the location. Furthermore this work includes research results, focusing on research questions, namely what is the effectiveness of primary prevention, what is the professional preparedness and what are the most common themes handled in primary prevention.

At the conclusion of this thesis, there is an evaluation and processed results of our own research carried out on the basis of interviews with people from the research sample.

This work is based on the professional literature, laws and personal interviews with school methodists, curator and police officials.

Keywords: juvenile delinquency, prevention of socially pathological phenomena, social worker

Obsah

Úvod	8
1 Vymezení základních pojmů.....	9
1.1 Mladiství.....	9
1.2 Základní definice trestní odpovědnosti mladistvých	11
1.3 Kriminalita a delikvence	13
1.4 Sociálně patologické jevy	16
2 Trestná činnost mládeže	19
2.1 Struktura trestné činnosti mládeže.....	19
2.2 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže	21
2.3 Způsoby intervence při trestné činnosti	23
3 Sociální práce	26
3.1 Sociální pracovník.....	27
3.2 Sociální kurátor	28
3.3 Metodik sociální prevence	29
4 Prevence kriminality mladistvých	31
4.1 Druhy prevence	31
4.2 Systém školské primární prevence v České republice	38
4.3 Spolupráce škol s vybranými organizacemi	43
4.4 Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení.....	44
5 Cíl práce.....	46
5.1 Výzkumné cíle práce	46
5.2 Výzkumné otázky	46
6 Metodika postupu.....	47
6.1 Kvalitativní výzkum.....	47
6.2 Rozhovor	48
6.3 Kódování.....	48
7 Realizace výzkumu	50
7.1 Lokalita Kaplicka.....	50
7.2 Výzkumný soubor.....	51
8 Výsledky a jejich zpracování.....	53
8.1 Rozhovory s metodiky prevence	54

8.1.1	Efektivita primární prevence.....	54
8.1.2	Profesní připravenost v oblasti primární prevence.....	55
8.1.3	Nejčastěji řešená témata v rámci primární prevence	56
8.2	Rozhovory s Městskou policií, Policií ČR a kurátorem prevence kriminality	56
8.2.1	Efektivita primární prevence.....	56
8.2.2	Profesní připravenost.....	57
8.2.3	Nejčastěji poptávaná témata	58
8.2.4	Nejčastější projevy delikventního chování.....	59
8.3	Srovnání názorů obou skupin.....	60
9	Shrnutí výsledků a diskuse	67
9.1	Efektivita primární prevence.....	67
9.2	Vnímání profesní připravenosti a kompetence.....	68
9.3	Nabízená témata v oblasti primární prevence.....	68
9.4	Delikventní chování.....	69
9.5	Nedostatky výzkumu	70
	Závěr.....	71
	Seznam informačních zdrojů.....	73
	SEZNAM TABULEK	78
	Přílohy	80

Úvod

Dnešní mládež a děti vyrůstají v demokratickém systému, který umožňuje svobodně se rozhodovat a směřovat své myšlenky tak, jak si jedinec přeje, s tím, že musí dodržovat normy a zákony dané společností. Mají především lepší životní podmínky, které jim umožňují vzdělávání a rozvíjení své vlastní osobnosti. Nesmíme ale zapomenout, že mládež se stále potýká i s problémy, které jsou v současné době stále více aktuální, jako je například šikana, drogová závislost, krádeže a zvyšující se agresivita. V souvislosti s touto problematikou se zároveň rozvíjí i oblast sociálních věcí, kdy existuje řada institucí, které se zabývají právě primární prevencí kriminality mladistvých. Mezi tyto instituce, které poskytují pomoc v oblasti primární prevence pro děti a mládež, patří sociální pracovníci, metodici školní prevence, orgány sociálně právní ochrany dětí – kurátoři, městská a státní policie. Výše uvedení pracovníci nabízejí různé formy přednášek, školení, pohovorů a besed pro děti a mladistvé, v rámci kterých s nimi řeší aktuální témata.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, a to část teoretickou a část praktickou. V teoretické části se zaměřuji na vysvětlení jednotlivých pojmů, jako jsou mladiství, kriminalita mladistvých, delikvence, sociálně patologické jevy či sociální práce. Rovněž zde řeším otázku primární prevence a způsoby, jakými je poskytována vyškolenými pracovníky.

V praktické části se zabývám vlastním výzkumem, který jsem prováděl formou kvalitativního výzkumu se zaměřením se na techniku rozhovoru. Rozhovory byly prováděny za účelem zjištění efektivity primární prevence, vnímání profesní připravenosti a kompetencí ze strany dotazovaných a spokojenosti s nabízenými tématy. Následně jsem provedl vyhodnocení výsledků výzkumu, zda je primární prevence v dostatečné míře poskytována, případně co by se mělo zlepšit v této oblasti.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení základních pojmů

1.1 Mladiství

Matoušek (1998, s. 311) definuje pojem mladistvý v souladu s naší trestněprávní úpravou. „*Je to člověk od 15 do 18 let, který má na rozdíl od dospělého sníženou trestní odpovědnost.*“

Edelsberger a kol. (2000, s. 192) definují pojem mladiství jako „*osoby mezi 15. a 18. rokem věku, tj. až do dosažení zletilosti. Mladiství požívají zvýšené ochrany. Např. ztížená možnost vzetí do vazby, obligatorní přítomnost obhájce, snížení trestní sazby apod.*“

Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, dále ukládá opatření za takové protiprávní činy, určuje postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Tento zákon se také zabývá protiprávními činy, kterých se dopustily děti mladší patnácti let a mladiství. Směřuje k tomu, aby se dále tyto osoby zdržely páčání protiprávních činů, našly si společenské uplatnění, které odpovídá jejich schopnostem a rozumovému vývoji.

Způsob páčání trestné činnosti mládeže je podle Mühlpachera (2008, s. 130) „*věkem pachatelů výrazně determinován, a to jeho psychickým a somatickým vývojem, vlastnostmi a zkušenostmi.*“ V tomto směru mezi dospělými a mladistvými pachateli se projevují určité zvláštnosti, ke kterým zmíněný autor řadí zejména jevy, které jsou uvedeny v tab. č. I.

Tabulka č. I: Zvláštnosti ve způsobu páchaní trestné činnosti mladistvých a dospělých

<ul style="list-style-type: none"> • Výběr předmětu útoku je určován jiným hodnotovým systémem než u dospělých.
<ul style="list-style-type: none"> • Trestná činnost je častěji páchána se spolupachateli a ve skupině.
<ul style="list-style-type: none"> • Příprava trestné činnosti je nedokonalá, obvykle schází prvek plánování, častá je i nedostatečná příprava vhodných nástrojů ke spáchání trestného činu.
<ul style="list-style-type: none"> • Chování mladistvých pachatelů se vyznačuje neúměrnou tvrdostí, která se projevuje devastací, ničením předmětů a znehodnocením zařízení.
<ul style="list-style-type: none"> • Konání mladistvých pachatelů je poznamenáno nedostatkem vědomostí a schopností při překonání překážek, mnohdy je použito neúměrných prostředků k dosažení cíle.
<ul style="list-style-type: none"> • Na páchaní trestné činnosti mladistvých má značný vliv alkohol, případně jiná návyková látka, která zvyšuje agresivitu, nekoordinovanost pohybu a podporuje nepřiměřené reakce na vnější podněty.
<ul style="list-style-type: none"> • Mladiství pachatelé jednájí více emotivně než rozumově, trestná činnost je páchána ve většině případů živelně pod vlivem momentální situace.
<ul style="list-style-type: none"> • Při opakování trestné činnosti se vyskytují specifické znaky z předcházející trestné činnosti.
<ul style="list-style-type: none"> • Při získávání alibi se mladiství pachatelé orientují na osoby ze skupiny, do níž patří.
<ul style="list-style-type: none"> • O přípravě, ale i o spáchané trestné činnosti se pachatelé rádi svěřují členům své skupiny.
<ul style="list-style-type: none"> • Pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí (např. auta, videa, motocykly, rádia, oblečení, zbraně, nože, alkohol, cigarety, léky apod.).
<ul style="list-style-type: none"> • Věci získané trestnou činností skupinou mladistvých jsou velmi brzy rozdělovány mezi její členy. Při rozdělování je patrná hierarchie ve skupině a

podíl na spáchané trestné činnosti. Finanční prostředky se zpravidla utrácejí ve skupině.

Zdroj: Mühlpachr (2008, s. 130–131)

Pro mladistvé pachatele trestných činů tento autor jmenuje charakteristickou trojici uvedenou v tab. č. II:

Tabulka č. II: Charakteristická trojice příčin kriminality

• Dysfunkční rodina
• Nízké vzdělání, základní, často nedokončené
• Trestní anamnéza

Zdroj: Mühlpachr (2008, s. 135)

Tabulka č. III: Nejčastější příčiny páchaní kriminálních deliktů

• Nedostatečná výchova v rodině
• Špatný vliv osob s narušeným chováním
• Škodlivý vliv party
• Nedostatečné působení školy
• Nedostatečné vzdělání
• Recidiva a alkoholismus

Zdroj: Chmelík (1995, s. 7-9)

1.2 Základní definice trestní odpovědnosti mladistvých

Protiprávní čin

Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) „vymezuje pojem protiprávní čin jako provinění, trestný čin nebo čin jinak trestný. *Proviněním se nazývá trestný čin spáchaný mladistvým. Jde tedy jen o jiné terminologické označení pro trestný čin. Jednotlivé trestné činy nazývané u mladistvých provinění jsou i nadále stanoveny v trestním zákoně.*“

Trestný čin

Zákon č. 40/2009 Sb. „*trestní zákoník definuje pojem trestný čin jako protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“ Znakem odpovědnosti za trestný čin je úmyslné zavinění, pokud není v zákoně uvedeno, že postačí zavinění z nedbalosti. Trestné činy se dělí na přečiny a zločiny. U přečinů se jedná o všechny nedbalostní trestné činy a úmyslné trestné činy, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. O zločiny se jedná v případě, že podle trestního zákoníku lze říci, že se nejedná o přečiny. Zvláště závažné zločiny definuje trestní zákoník jako úmyslné trestné činy, za něž stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

Trestná činnost mladistvých

Netolická (2012) ve svém článku uvádí, že kriminalita mládeže zahrnuje jednání osob do věku osmnácti let, v jejímž důsledku dochází k překročení právních a společenských norem. Tyto normy jsou charakteristické pro trestný čin, který spáchá osoba ve věku patnáct až osmnáct let, tyto osoby se označují jako mladiství a mají ze zákona trestní odpovědnost, která má ovšem jistá omezení. Osoby, které jsou mladší patnácti let, nejsou trestně odpovědné. Ovšem spáchají-li nezletilec mezi dvanáctým až patnáctým rokem věku čin, za který je možné podle trestního zákona uložit výjimečný trest, může se takovému jedinci uložit v občanskoprávním řízení ochranná výchova, kterou ukládá příslušný soud.

Podle Chmelíka (1995, s. 9-13), který upozorňuje na „*odlišnosti ve struktuře trestné činnosti mládeže a dospělých, se tyto vyznačují převážně věkem mládeže a dalšími kriminogenními faktory*“, které dále autor specifikuje v tabulce č. IV.

Tabulka č. IV: Trestná činnost mladistvých

• Majetková trestná činnost
• Trestná činnost mladistvých
• Násilná trestná činnost
• Rvačka
• Nutná obrana
• Ublížení na zdraví
• Rasově motivovaná trestná činnost

Zdroj: Chmelík (1995, s. 9-12)

Trestnou činnost páchají mladiství ve třech základních formách. Dle výše zmíněného autora jsou tyto formy právě tři, jak je uvedeno v tabulce č. V.

Tabulka č. V: Formy trestné činnosti

• Verbální projevy při povolených nebo nepovolených shromážděních, mítincích apod.
• Násilné projevy proti občanům nebo proti majetku.
• Páchané tiskem, graficky nebo jinými komunikačními prostředky.

Zdroj: Chmelík (1995, s. 13)

1.3 Kriminalita a delikvence

Pojem kriminalita je definován Fischerem (2009, s. 156-161) jako „výskyt chování, které je v dané společnosti trestné.“ Jedná se tedy o souhrn trestných činů, které se v konkrétní společnosti vyskytly a vyskytují. Dále můžeme hovořit o činech a chování, které je sankcionovatelné podle trestního zákona. Kriminální chování a delikvenci můžeme také označit jako projev poruchy sociálně adaptačních schopností a dovedností. Většinou se jedná o odchylku od společenské normy, která se definuje jako neschopnost plnit základní požadavky, které od nás společnost očekává. Setkáváme se s tím, že ve

většině případů není řada delikventních osob schopna nebo ochotna zhodnotit své společensky nepřijatelné chování.

V každé společnosti jsou stanovena určitá pravidla, která jsou nastavena tak, že reagují na chování všech svých členů. Součástí jsou také právní normy a nepsaný morální řád. Tyto normy je možné různým způsobem vymáhat a k tomu slouží pozitivní podněty a tresty. Mezi kriminální chování lze řadit aktivity, které porušují právní normy. V tomto případě už nejde jen o přestupky proti nepsaným pravidlům společenského soužití, ale o závažnější činy, které jsou přesně vymezeny trestním zákoníkem. Kriminální chování není přijatelné, neboť vede k újmě nebo strádání lidí, kteří se stali jeho obětí. Za toto chování jsou přesně stanovené sankce (Vágnerová, 2008).

Za příčiny vzniku a rozvoje kriminality a delikvence označuje autor následující biopsychosociální faktory z tabulky č. VI.

Tabulka č. VI: Biopsychosociální faktory

• Biologické faktory
• Psychické faktory
• Sociální faktory

Zdroj: Fischer (2009, s. 157-159)

Biologické faktory

Biologické faktory souvisejí s pácháním kriminálního chování, mezi tyto faktory můžeme řadit například pohlaví. U mužů se s delikventním chováním setkáváme častěji než u žen. Muži totiž mívají vyšší tendenci k agresivnímu chování, které je ovlivňováno mužským pohlavním hormonem testosteronem. Dalším faktorem pro rozvoj kriminálního chování je věk. Většina jedinců, kteří se dopouštějí tohoto chování, je ve věku do dvaceti šesti let. V neposlední řadě sem můžeme zařadit také vrozené dispozice k určitým způsobům reagování (Fischer, 2009).

Psychické faktory

V psychických faktorech sehrávají velkou roli intelektové schopnosti jedinců. Jedná se tedy o to, že delikventního chování se mohou dopouštět osoby s vysokým intelektem, ale také osoby s mentální retardací. Je prokázáno, že mezi delikventy se vyskytuje vyšší počet osob, které trpí poruchou osobnosti, mezi které můžeme řadit např. disociální poruchu osobnosti. Velký význam je přikládán také temperamentu (Fischer, 2009).

Sociální faktory

Mezi významné sociální faktory řadíme rodinu. V rodině si jedinec vytváří vzorce chování, které souvisejí s budoucím pozitivním či negativním vývojem jedince. Důležitá je také bezesporu funkce rodiny, tedy úplnost rodiny, problematika týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Mezi sociální faktory lze zařadit i vliv spoluvrstevnických skupin a part (Fischer, 2009).

Vliv trestu na mladistvé

V souvislosti s tímto tématem je za vhodné zmínit vliv trestu na mladistvé. Touto problematikou se zabývá Mühlpachr (2008, s. 131-132), který zdůrazňuje, že *„odnětí svobody je vždy aktem velice významným v životě mladistvého delikventa. Soudní řízení a rozsudek představují zejména pro mladistvého pachatele důležitou osobní zkušenost se společenským sankčním systémem a společenským hodnocením své osoby.“* Podle trestního zákoníku je velmi důležitá výchovná funkce trestu u mladistvých pachatelů. Podstatou této funkce je vychovávat z pachatele řádného občana. V tomto případě se přihlíží k osobním vlastnostem, k rodinnému prostředí a k prostředí, ze kterého vychází.

Delikvence

Edelsberger (2000, s. 60) považuje za *„delikventa provinilce, který se dopustil nějakého trestného činu.“* Zpravidla se však používá toto označení jen pro provinilce mladistvé (do 18 let), popř. i pro mladé dospělé provinilce (od 18 do 24 let). Trestná činnost páchaná mladistvými se označuje souhrnně jako juvenilní delikvence, delikvence mladistvých. Při ní jde převážně o takové trestné činy, které souvisejí ještě s vývojem

mladistvých, protože mladiství nedosáhli ještě základní povahové vyrovnanosti. Tito provinilci bývají trestáni mírněji, rozhodnutí soudu jsou zaměřena především na jejich nápravu, na výchovné působení uložených opatření.

Fischer (2009, s. 156) považuje delikvenci z hlediska společensky nepřijatelného chování za širší pojem. Jedná se tedy o chování, které se týká nejen kriminality, ale může zahrnovat také činy, které nejsou jinak trestné. Lze sem zařadit například přestupky, dále trestnou činnost osob mladších patnácti let, v tomto případě nelze trest z důvodu věku uložit. Velmi často bývá delikvence používána v souvislosti s nežádoucím a nepřijatelným chováním dětí a mládeže. „*Pojem delikvence je ve své podstatě právnickým hodnocením společensky nepřijatelného činu, který spočívá v porušování určitých legislativních norem konkrétního státu, přičemž toto jednání je následně sankcionováno.*“ Nepatří sem například disociální chování. Tím jsou drobné lži, vzdorovitost, zlozvyky apod..

1.4 Sociálně patologické jevy

Vymezení pojmu sociální patologie

Sociální patologii chápeme jako souhrn projevů chování, které jsou společností hodnocené jako nežádoucí, protože porušují sociální, morální či právní normy společnosti. V případě sociální deviace jde o jakoukoli odchylku od sociální normy. Při sociální deviaci zároveň dochází k porušení formálních či neformálních požadavků na chování člověka, které jsou na něj společností kladeny (Procházka, 2012).

Příčiny vzniku sociální deviace

Příčiny mohou být různé. Dle dostupných zdrojů sem lze řadit genetické předpoklady, kdy biologické faktory mohou být příčinou například snížené sebekontroly či hyperaktivity. Genetická vloha sama o sobě nevede ke vzniku deviantního chování, ale může pravděpodobnost jeho vzniku zvyšovat (Procházka, 2012).

Dalším determinantem může být sociální prostředí, do kterého lze zahrnout rodinu, která má pro zdravý vývoj jedince zásadní význam, neboť v rodině se formuje mravní

profil jedince. Důležitá je také škola, školní prostředí a vrstevníci, kde dítě vstupuje do vzájemné interakce s jedinci, kteří pocházejí z odlišného zázemí, jiných životních podmínek s mnohdy rozlišnou výchovou. Dále zde svou roli sehrávají také učitelé a ostatní pedagogičtí a nepedagogičtí pracovníci školy (Procházka, 2012).

Odborná veřejnost, která se zabývá rizikovou mládeží, se zaměřuje na to, že dospívající si svou osobní identitu musí během dospívání vytvořit v průběhu dramatických střetů s rodiči, případně s jinými představiteli „*světa dospělých*“. Hlavním prostředkem pro hledání vlastního já má být vrstevnická skupina. Děti tráví čím dál tím více času ve formálních skupinách v kolektivních zařízeních (ve škole, v zájmových organizacích) i v neformálních skupinách v místě bydliště. Novodobá kriminologie zdůrazňuje, že kriminalita mládeže je páchána skoro vždy v partách neboli v neformálních vrstevnických skupinách. Vznik neformálních skupin bývá zpravidla z důvodu vydělení ze skupiny formální (Procházka, 2012).

Pokorný (2003) spojuje kriminalitu jako společenský jev se sociálně patologickými jevy, které jsou definovány jako chování jedince, které se projevuje především nezdravým zdravotním stylem, nebo také nedodržováním a porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických norem, chováním a jednáním, které následně vede k poškození zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým nebo společenským poruchám a deformacím.

Závislostní chování

Vzhledem k úzkému vztahu mezi sociálně patologickými jevy a kriminálním chováním považují za vhodné se v krátkosti zmínit o závislostním chování.

Mühlpachr (2008) popisuje jako nejrizikovější skupinu v oblasti abúzu drog populaci dětí a mladistvých. Podle autora hraje při formování životního stylu v první řadě velmi důležitou roli rodina. Mezi nejdůležitější příčiny vzniku abúzu drog řadí dysfunkční rodinu, patologickou komunikaci a hledání sociální identity. Další příčinou jsou skupiny mládeže, kamarádi, vrstevníci, se kterými se biologicky, psychologicky a sociálně oslabený jedinec stýká. Tyto faktory mají nesporný vliv na to, že adolescent

experimentuje s návykovými látkami. Mezi tradiční typy závislostí autor řadí tyto- viz tabulka č. VII.

Tabulka č. VII: Typy závislosti

• Drogová závislost
• Závislost na alkoholu
• Tabakismus
• Závislost na hracích automatech
• Mezi nové formy závislostního chování řadí:
• Závislost na internetu
• Závislost na televizi
• Sexuální závislost
• Závislost na práci
• Patologické nakupování
• Bulimie

Zdroj: Mühlpachr (2008, s. 79-100)

Mühlpachr (2008) dále dává sociálně patologické jevy do úzké souvislosti se stavem společnosti. Sociálně patologické jevy jsou podle něj trvalou součástí společnosti, citlivě reagují na společenské změny, problémy a způsoby jejich řešení. Z tohoto pohledu je současná situace kriminality mládeže ta, která má také podíl na dalších sociálně patologických jevech, např. prostituci, hazardních hrách, narkomanii, ale i potulce, alkoholismu, rasismu, členství v závadových partách a problémových sektách apod. Jedná se o značný společenský problém, který je potřeba radikálně společensky řešit včetně důrazných preventivních opatření.

2 Trestná činnost mládeže

2.1 Struktura trestné činnosti mládeže

Pro potřeby této práce bude využito dělení trestné činnosti mládeže, které uvádí Chmelík (1995, s. 9-12):

Majetková trestná činnost

Za dominantní v páchání majetkové trestné činnosti lze považovat trestný čin krádeže. Při majetkové trestné činnosti je různá i motivace pachatelů. Mezi motivy lze řadit nedostatek finančních prostředků, nebo je také páchána pro získání zdrojů obživy, a to zejména u osob nezaměstnaných, u osob, které jsou na útěku z výchovného zařízení apod.. Předmět zájmu se liší dle věku pachatele, stejně tak se liší náročnost způsobu páchání a stupeň organizovanosti při páchání krádeží.

Trestná činnost nezletilců

K majetkové trestné činnosti řadíme zejména krádeže, kde narůstá podíl pachatelů mladších patnácti let. Řadíme sem převážně kapesní krádeže, krádeže prosté, které jsou páchány příležitostně, víceméně živelně. Typické pro krádeže je jednoduchost provedení, protože páchání krádeží nevyžaduje odborné znalosti nebo zvláštní dovednosti. Ve většině případů pachatelé této věkové kategorie zanechávají na místě větší hodnoty, než odcizí.

Trestná činnost mladistvých

Pro mladistvé pachatele je typické přeorientování se na krádeže, které jsou kvalifikované. Jedná se tedy o vloupání, krádeže automobilů a další. S rostoucím věkem se mění i předmět zájmu, a to od krádeží různých věcí spotřebního charakteru po audiovizuální techniku, cennosti, starožitnosti, motorová vozidla a další.

Násilná trestná činnost

Násilná trestná činnost je provázána vyšším stupněm brutality. Ve struktuře pachatelů je zřejmé snížení věkové hranice tak, že násilnou trestnou činností páchají i osoby mladší 15 let. Charakteristické znaky páchaní této trestné činnosti mládeží jsou uvedeny v tab. č. VIII:

Tabulka č. VIII: Znaky trestné činnosti mladistvých

• Vliv alkoholu
• Skupinové páchaní
• Anonymita party
• Nedostatek fyzické síly je nahrazován zbraněmi
• Vyhrožování poškozenému

Zdroj: Chmelík (1995, s. 10-11)

Rvačka

Jedná se o trestný čin, který je velmi obtížně prokazatelný. Rvačka je charakteristická vzájemným napadáním nejméně tří osob, kdy u pachatelů dochází ke střídání útoku s protiútokem. Účastníci rvačky se vzájemně ohrožují na zdraví nebo na životech např. pěstí nebo nohou.

Rvačka a nutná obrana

U rvačky se těžko posuzuje, zda některý z účastníků rvačky nejednal v nutné obraně. Pro posouzení je rozhodující, kdo byl iniciátorem rvačky, jaký byl její motiv, co jí předcházelo a jaké intenzity byly útoky.

Ublížení na zdraví

Újma na zdraví je prokázána zejména lékařskou zprávou nebo odborným vyjádřením zdravotního střediska nebo také znaleckým posudkem z příslušného oboru zdravotnictví.

Rasově motivovaná trestná činnost

Trestná činnost zaměřená proti určité rase je motivována extremisticky rasistickým postojem zpravidla skupiny mládeže proti etnicky, rasově odlišným skupinám obyvatel.

Pojem extremismus lze chápat jako soubor verbálních, grafických, fyzických nebo jiných aktivit, které mají ideologický kontext. Tyto aktivity jsou vyvíjeny jednotlivcem nebo skupinou, která je zaměřena na předem zvolený cíl. Rasově motivovaná trestná činnost je ve většině případů páchána nejméně dvěma osobami nebo skupinou pachatelů. Jedinec jedná v závislosti na psychice davu, která ho přivádí k opakovaným útokům na majetek nebo útokům na fyzickou integritu občanů etnicky odlišných. Stejně jako rvačka je tato trestná činnost obtížně prokazatelná, zejména subjektivní stránka trestných činů (Chmelík, 1995).

2.2 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Trestní odpovědnost mládeže za protiprávní činy je upravena v Zákoně o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže ze dne 25.6.2003. Je využíván na osoby, které v době spáchání činu nepřekročily osmnáctý rok věku. Podle tohoto zákona se takovéto osoby označují jako mládež. Mládež je dále rozdělena na děti a mladistvé. Pod pojmem děti se rozumí ti, kteří v době spáchání činu nedovršili patnáctý rok věku. Mladiství jsou ti, kterým již bylo patnáct let, ale ještě jim není osmnáct let. Podle tohoto jsou rovněž rozděleny trestné činy na dvě skupiny, a to na činy jinak trestné, kterých se dopustily děti, a provinění, která spáchali mladiství. Mezi orgány činné v trestním řízení ve věcech mládeže patří policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež, které dále spolupracují s příslušnými orgány sociálně-právní ochrany dětí a s probační a mediační službou. Řízení ve věcech mládeže by mělo být vedeno tak, aby předcházelo dalším protiprávním činům a přispělo k dosažení náhrady škod vzniklých protiprávním jednáním (zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže).

Mladiství

Podle tohoto zákona musí mít mladistvý obhájce nejméně od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle tohoto zákona nebo úkony podle trestního řádu. V případě, že se mladistvý v přípravném řízení na policii dozná ke spáchání provinění, musí být jeho výslech ihned ukončen a mladistvý i jeho zákonní zástupci musí být poučeni o jeho právech, zejména o právu na obhájce, neboť se jedná o případ nutné obhajoby. Mladistvému i jeho zákonným zástupcům musí být ponechána lhůta pro vyhledání a opatření obhájce. Pokud v dané lhůtě mladistvý ani jeho zákonní zástupci či příbuzní obhájce nezvolí či uvedou, že nemají dostatek peněz, musí být obhájce mladistvému ustanoven soudem (zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže).

Opatření, která jsou ukládána mladistvým, kteří spáchali nějaké provinění, se rozdělují do tří skupin, a to na výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření. Nejmírnější formou jsou výchovná opatření, která je možné uložit mladistvému s jeho souhlasem již v průběhu řízení před rozhodnutím soudu. Tato opatření usměrňují způsob života mladistvého, čímž podporují a zajišťují jeho výchovu. Patří sem dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení či napomenutí s výstrahou. Účelem ochranných opatření je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před páchaním dalších provinění. Mezi ně se řadí ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci a ochranná výchova. Trestní opatření jsou ukládána v souladu s trestním zákonem, aby pomáhala k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého. Mezi nejznámější trestní opatření patří obecně prospěšné práce, peněžité opatření, propadnutí věci, zákaz činnosti, domácí vězení či podmíněné a nepodmíněné tresty odnětí svobody. Trestní sazby odnětí svobody, které jsou stanovené v trestním zákoníku, se u mladistvých snižují na polovinu, kdy horní hranice trestní sazby ale nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok (zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže).

Děti

Dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné, což však neznamená, že mu za jeho činy nehrozí žádné potrestání, ačkoliv si toto většina dětí myslí a domnívají se, že když jim ještě nebylo patnáct let, tak si mohou dělat beztrestně vše, co chtějí. To je však omyl. Protiprávní jednání, kterého se dopustilo dítě, se nazývá čin jinak trestný, přičemž trestní stíhání je sice nepřípustné a je na policii odloženo, ale ihned po odložení může státní zástupce navrhnout různá opatření. Mezi tato opatření, která může státní zastupitelství dětem uložit, patří výchovná povinnost, výchovná opatření, napomenutí s výstrahou, dohled probačního úředníka, ochranná výchova, ochranné léčení či zapojení se do výchovného programu. Pokud je to nutné, může být uloženo i více opatření najednou (zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže).

2.3 Způsoby intervence při trestné činnosti

Intervenci definuje Edelsberger (2000, s. 144) „*jako termín pro akutní odborný zásah u jedinců sociálně ohrožených a narušených, s psychickými poruchami nebo s poruchami chování. Může být použita jak v depistáži jako krizová, tak v další péči o tyto osoby jako terapeutická.*“

Podle Matouška (1998) je intervence součástí sociální politiky státu. Podle autora je cílem sociální politiky udržení tzv. sociálního smíru, dále pak zachování sociální stability společnosti. Státní orgány by měly intervenovat v případě, kdy je podstatný zájem jednotlivců nebo celých skupin obyvatel natolik ohrožen, že by mohli utrpět vážnou újmu a jejich reakce na toto ohrožení mohla společnost destabilizovat. V souvislosti s chováním společensky nepřizpůsobivým a nebezpečným se snaží stát zachovat tak, aby bylo toto chování neutralizováno. V případě dětí a mládeže se stát snaží zmírnit či odvrátit nepříznivé působení rodičů, případně jiných osob, a nabídnout buď podporu v rodině, nebo alternativu v rodinné péči, která by se pokud možno rodině podobala. Autor uvádí následující způsoby zacházení s ohroženými a společnost ohrožujícími mladistvými sepsané v tab. č. IX:

Tabulka č. IX: Způsoby zacházení s ohroženými mladistvými

• Typy ústavní výchovy a rozhodování o ní
• Diagnostický ústav
• Výchovný ústav
• Vězení

Zdroj: Matoušek (1998, s. 156-165)

Typy ústavní výchovy a rozhodování o ní

V minulosti došlo k různým změnám názvů a menším organizačním úpravám až se vše ustálilo v 70. letech, kdy vznikla dnešní struktura, která zahrnuje:

- *Diagnostické ústavy pro děti.*
- *Diagnostické ústavy pro mládež.*
- *Dětské výchovné ústavy.*
- *Dětské výchovné ústavy se zvýšenou péčí.*
- *Výchovné ústavy pro mládež.*
- *Výchovné ústavy pro mládež se zvýšenou péčí (Matoušek, 1998, s. 157).*

Ochrannou výchovu lze chápat jako druh ochranného opatření, které definuje trestní zákoník. Dále plní funkci preventivní, ale také mají tato opatření izolovat a resocializovat toho, kdo se dopustil společensky nebezpečného činu. Ústavní i ochranná výchova mohou být ukládány pouze osobám mladším osmnácti let, ve výjimečných případech může být jejich lhůta prodloužena do věku devatenácti let. (Matoušek, 1998).

Diagnostický ústav

Pobyt v tomto zařízení může být buď nařízen soudně, nebo je dobrovolný. U dobrovolného pobytu se uzavírá trojstranná dohoda mezi vedoucím ústavu, rodiči (zákonnými zástupci) svěřence a v neposlední řadě se svěřencem samým. Dobrovolné pobyty jsou využívány málo. Naprostá většina svěřenců přichází do ústavu na nedobrovolný pobyt nařízený soudem (Matoušek, 1998).

Výchovný ústav

Pobyt ve výchovném ústavu je podmíněn rozsudkem soudu. Jsou zde tedy umístováni děti a mladiství, kterým byla nařízena ústavní výchova na základě soudního usnesení o předběžném umístění v ústavu, nebo po dohodě s rodiči. Výchovný ústav poskytuje dlouhodobou péči, jejímž těžištěm je příprava na budoucí povolání (Matoušek, 1998).

Vězení

Podle Matouška (19985) je vězení instituce uzavřená před okolními vlivy s téměř vojenským řízením, ve které se často mění personál. Pro osoby, které jsou umístěny do vězení a jsou omezené na svobodě, se jedná o velký zásah do jejich života, což může nepříznivě ovlivnit jejich psychický vývoj a vyvolat u nich psychické poruchy. Zvláště traumatizující je tato skutečnost pro dospívající a mladistvé, kteří ve vězení přicházejí o většinu okolních vlivů, které pro své dospívání potřebují.

3 Sociální práce

Mnoho autorů vnímá pojem sociální práce různě. Pro potřeby této práce byly vybrány následující definice.

Navrátil (2000, s. 7) definuje sociální práci „jako podporu sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena.“

Mühlpachr (2006, s. 5) vnímá sociální práci jako „přímé, záměrné a terapeutické působení na klienta, který je sociálně, zdravotně či jinak handicapován.“

Mühlpachr (2008, s. 73) dále popisuje sociální práci „jako pomoc jedinci v kritických bodech životní dráhy nebo při patologickém průběhu životní dráhy. V průběhu životní cesty se klient setkává s celou řadou profesionálů, např. sociálních pracovníků, kteří ho institucionálně ovlivňují. Významnou roli v tomto ohledu hraje i pedagog.“

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, zahrnuje mezi sociální služby tyto služby - viz tab. č. X.

Tabulka č. X: Sociální služby

• Sociální poradenství
• Služby sociální péče
• Služby sociální prevence

Zdroj: Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

Podle Matouška (2007) lze rozdělit sociální služby do dvou kategorií na státní a soukromé. Sociální služby a sociální práce jsou jedním z důležitých nástrojů pro realizaci sociální politiky. Sociální služby jsou vždy řízeny státem. Ovšem také mohou vznikat soukromoprávní sociální služby, které jsou státem povoleny nebo provozovány se státní podporou. V tabulce č. XI je uvedeno dělení sociálních služeb podle Matouška.

Tabulka č. XI: Dělení sociálních služeb

<ul style="list-style-type: none">• Sociální služby preventivní, terapeutické a rehabilitační nebo intervenční a pečovatelské.
<ul style="list-style-type: none">• Služby poskytované v bytě, v centru.
<ul style="list-style-type: none">• Služby poskytnutím informace.
<ul style="list-style-type: none">• Péče po určitou dobu.

Zdroj: Matoušek (2007, s. 179)

3.1 Sociální pracovník

Podle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách „sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.“

Roli sociálního pracovníka v sociálních službách popisuje výše zmíněný zákon takto:

- Přímou obslužnou péči o osoby v ambulantních nebo pobytových zařízeních sociálních služeb spočívající v nácviku jednoduchých denních činností, pomoc při osobní hygieně a oblékání, manipulaci s přístroji, pomůckami, prádlem, udržování čistoty a osobní hygieny, podporu soběstačnosti, posilování životní aktivizace, vytváření základních sociálních a společenských kontaktů a uspokojování psychosociálních potřeb (zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách).
- Základní výchovnou nepedagogickou činnost spočívající v prohlubování a upevňování základních hygienických a společenských návyků, působení na vytváření a rozvíjení pracovních návyků, manuální zručnosti a pracovní aktivity,

provádění volnočasových aktivit zaměřených na rozvíjení osobnosti, zájmů, znalostí a tvořivých schopností formou výtvarné, hudební a pohybové výchovy, zabezpečování zájmové a kulturní činnosti (zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách).

- Pečovatelskou činnost v domácnosti osoby spočívající ve vykonávání prací spojených s přímým stykem s osobami s fyzickými a psychickými obtížemi, komplexní péči o jejich domácnost, zajišťování sociální pomoci, provádění sociálních depistáží pod vedením sociálního pracovníka, poskytování pomoci při vytváření sociálních a společenských kontaktů a psychické aktivizaci, organizační zabezpečování a komplexní koordinování pečovatelské činnosti a provádění osobní asistence (zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách).
- Pod dohledem sociálního pracovníka činnosti při základním sociálním poradenství, depistážní činnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, činnosti při zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, činnosti při poskytování pomoci při uplatňování práv a oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách).

Pemová (2012, s. 33) upozorňuje na to, že sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí jsou v přímém kontaktu s klienty vystaveni základnímu etickému i profesnímu dilematu, a to zda je hlavním smyslem jejich práce podpora a ochrana rodiny, nebo sociální kontrola.

3.2 Sociální kurátor

Gojová (2007, s. 25) popisuje přímou práci sociálního kurátora jako jeho působení v oblasti přenesené působnosti, tj. v oblasti výkonu státní správy, která je zajišťována obecními úřady obcí s rozšířenou působností. Sociální kurátor spolupracuje s koordinátorem služeb sociální prevence, vězeňskou službou ČR, obcemi, s probační a mediační službou, s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, školskými zařízeními, zdravotnickými zařízeními, úřady práce, místní samosprávou a poskytovateli služeb.

Sociálního kurátora popisuje Lachnit (2013) ve svém článku jako sociálního pracovníka, který poskytuje sociální poradenství a sociální pomoc osobám ohroženým sociálním vyloučením. Tyto osoby vyjmenovává zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi. Tato pomoc je poskytována i osobám, které o ni projeví zájem. Osobami ohroženými sociálním vyloučením jsou například osoby propuštěné z výkonu vazby, ze školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, osoby po odchodu z pěstounské péče po dosažení zletilosti, osoby závislé atd.. Posláním sociálního kurátora je poskytování sociálního poradenství, přímá práce s klientem. Zaměřuje se zejména na vyhledávání a kontaktování osob sociálně vyloučených a ohrožených sociálním vyloučením v jejich přirozeném prostředí. Sociální kurátor poskytuje sociální prevenci a pomoc klientům, kteří se ocitli v mimořádně obtížné situaci. Tato pomoc by měla směřovat k jejímu překonání a začlenění do společnosti. Další náplní práce sociálního pracovníka je zprostředkovávat služby sociální prevence. Tyto služby jsou terénní, ambulantní nebo pobytové služby. Dále vykonává terénní sociální služby, které zahrnují vše, co se děje mimo úřad. Preventivní charakter práce spočívá v pomoci klientům při vyřizování osobních záležitostí a jejich doprovázení do různých institucí, ať už se jedná o úřad práce, zdravotní pojišťovnu apod. Sociální kurátor vykonává kontinuální sociální práci, kdy s klienty spolupracuje v průběhu trestního řízení. Největším přínosem práce sociálního kurátora je snižování rizika recidivy v páčání trestné činnosti, snižování rizika infekčních onemocnění u drogově závislých. Jeho preventivní působení je účinnější a není tak finančně náročné jako následné odstraňování škod.

3.3 Metodik sociální prevence

Kompetence metodiků vyplývají ze zákona č. 129/2000 Sb. o krajích, kde se ukládá krajskému úřadu povinnost poskytovat odbornou a metodickou pomoc obcím, organizovat kontrolu výkonu přenesené působnosti obcí (Gojová, 2007).

Zákon vymezuje kompetence metodika sociální prevence, jak uvádí tab. č. XII.

Tabulka č. XII: Kompetence metodika sociální prevence

<ul style="list-style-type: none"> • Metodik svolává a iniciuje pravidelná setkání se sociálními kurátory.
<ul style="list-style-type: none"> • Provádí metodické dohlídky.
<ul style="list-style-type: none"> • Zjišťuje vzdělávací potřeby sociálních kurátorů a na základě zjištění zprostředkovává odborné semináře a účast na celoživotním vzdělávání.
<ul style="list-style-type: none"> • Zprostředkovává sociálním kurátorům supervizi odborníkem s příslušným výcvikem.
<ul style="list-style-type: none"> • Monitoruje na úrovni kraje cíle a opatření vytýčené v rámci komunitního plánování jednotlivých obcí pro cílovou skupinu osob ohrožených sociálním vyloučením.
<ul style="list-style-type: none"> • Dohlíží, aby cíle a opatření vytýčená v rámci komunitního plánování jednotlivých obcí pro cílovou skupinu osob ohrožených sociálním vyloučením byla zveřejněna na informačním portálu a databázi služeb sociální prevence (vkládání dat domlouvá se sociálními kurátory pověřenými výkonem koordinační činnosti).
<ul style="list-style-type: none"> • Poskytuje hesla Vězeňské služby.
<ul style="list-style-type: none"> • Zveřejňuje aktuality na informačním portálu a databázi služeb sociální prevence.
<ul style="list-style-type: none"> • Zprostředkovává setkání sociálním kurátorům s dalšími subjekty na úrovni kraje.
<ul style="list-style-type: none"> • Zajišťuje jednotnost pracovních postupů sociálních kurátorů v kraji.
<ul style="list-style-type: none"> • Informuje sociální kurátory o legislativních změnách a zprostředkovává výklad těchto změn.
<ul style="list-style-type: none"> • Dohlíží nad aktuálností adresáře sociálních kurátorů v kraji a informuje o jeho změnách.

Zdroj: Gojová (2007, s. 36)

4 Prevence kriminality mladistvých

4.1 Druhy prevence

Primární prevence

Podle Miovského (2010) je cílem primární prevence předcházet problémům a důsledkům zneužívání návykových látek a sociálně patologických jevů, minimalizace jejich dopadů a šíření. Primární prevenci lze dělit na specifickou primární prevenci a nespecifickou primární prevenci.

Smysl primární prevence spatřujeme v následujících faktorech:

Užívání drogy by nemělo být společensky akceptovatelnou formou chování mladých lidí. Ovšem v současné době se u některých skupin mladých lidí setkáváme s postojem, že užívání drog je „normální“ spíše než život bez drog. Je velmi důležité, aby si děti a mladí lidé byli vědomi nebezpečí drog, aby věděli, že užívání drog nelze vnímat jako „normální“. Zdravý životní styl, život bez drog by se měl stát pro mnohé z nás atraktivním. Tedy aby si lidé uvědomili, že mohou žít zdravě, smysluplně a produktivně (Kalina a kol., 2003).

Primární prevence se obrací na populaci jako na celek nebo také na vybrané skupiny uvnitř populace, které lze nazývat cílové skupiny. Ovšem jednatel je také cílovou entitou, na kterou lze působit prostřednictvím jeho skupiny nebo společenstvím. V tom je rozdíl od prevence sekundární a terciární, která pracuje s jedincem, který se s drogou již setkal a je v různém stupni užívání. Obecným cílem primární prevence je předcházet tomu, aby u člověka nedošlo k poruše zdraví jak tělesného, duševního, ale i psychického. U drogové problematiky se primární prevence zaměřuje na to, aby došlo k oddálení kontaktu s drogou do vyššího věku, neboť u dětí a velmi mladých teenagerů mají drogy na rozvoj osobnosti a sociální integraci mimořádně destruktivní vliv. Hlavním těžištěm primární prevence je věk, tedy děti, mládež a jejich nejbližší okolí, ale také prostředí, ve kterém se vytvářejí normy. Sem můžeme zařadit například rodinu, školní prostředí a výuku, prostředí mimoškolní činnosti, rekreace a volného času (Kalina a kol., 2003).

Specifická primární prevence

Za specifickou primární prevenci jsou považovány takové aktivity a programy, které jsou zaměřeny na konkrétní formy rizikového chování. Realizace těchto programů je časově a prostorově ohraničena, cílová skupina je jasně definována a ohraničena. Specifická prevence je rozdělena do tří úrovní. Pro tyto úrovně platí to, že čím intenzivnější je program, tím více využívá speciálně pedagogické, psychologické a psychoterapeutické techniky a postupy. Primární prevenci specifickou dělíme na všeobecnou, selektivní, indikovanou (Miovský, 2010).

Nespecifická primární prevence

Marádová (2006, s. 22) definuje nespecifickou primární prevenci „jako aktivitu, která je součástí primární prevence. Jejím obsahem jsou metody a přístupy pro rozvoj osobnosti.“

Prevence sociálně patologických jevů podle MŠMT (dle Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních) **je cílena na tyto aktivity:**

- násilí a šikana, kyberšikana, rizikové formy prostřednictvím multimédií, vandalismus, extrémismus, rasismus a xenofobie,
- záškoláctví,
- závislostní chování, užívání návykových látek, netolismus, gambling,
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů,
- poruchy příjmu potravy,
- negativní působení sekt,
- sexuální rizikové chování.

Cílem drogové prevence je:

- pomoci člověku, aby si problém drog uvědomil jako něco, co se ho týká,
- předat dostatek informací o problematice drog,
- umožnit výběr vlastního postoje,
- pomoci mu v tom, aby si nevybral rizikový způsob života,
- poskytnou podporu v tom, aby postoj byl dostatečně pevný a upevnil se v jeho hodnotovém systému (Kalina a kol., 2003).

Sekundární prevence

Kalina (2003, s. 17) uvádí definici WHO pro sekundární prevenci *„jako předcházení vzniku, rozvoji a přetrvávání závislosti u osob, které jsou již užíváním drogy zasaženy a postiženy, případně se na ní staly závislými. Obvykle je používána jako souborný název pro včasnou intervenci, poradenství a léčení.“*

Terciární prevence

Podle Marádové (2006) má terciární prevence předcházet trvalému zdravotnímu nebo sociálnímu poškození, které vzniká při užívání drog. Jedná se o sociální rehabilitaci a podporu v abstinenci, ale také o prevenci rizik u osob, které abstingují.

Podle Kaliny (2003) je terciární prevence definována jako předcházení vážnému nebo trvalému zdravotnímu a sociálnímu poškození z užívání drog. K terciární prevenci řadíme sociální rehabilitaci, doléčování, podporu v abstinenci, ale také prevenci zdravotních rizik u klientů, kteří neabstingují.

Efektivní prevence rizikového chování

Existují určitá kritéria, která vycházejí z určitých výzkumných zjištění, a tato se označují za zásady efektivní primární prevence. Tato kritéria by se měla vztahovat na

každou konkrétní intervenci či program a měli bychom také vyžadovat, aby byla naplněna. Jedná se o tato kritéria:

- Komplexnost a kombinace mnohočetných strategií, které působí na určitou cílovou skupinu. Může se jednat o školu, rodinu, vrstevníky nebo komunitu. Z modelu bio-psycho-sociálního je zřejmé, že příčiny rizikového chování jsou různorodé. Proto je důležité, aby byly preventivní programy nastaveny tak, že budou komplexní a bude na nich spolupracovat více institucí.
- Kontinuita působení a systematičnost plánování. Zde se jedná hlavně o to, aby realizované programy na sebe navazovaly a vzájemně se doplňovaly. Preventivní působení musí být systematické a dlouhodobé. Je prokázáno, že jednorázové aktivity nejsou příliš efektivní.
- Cílenost a adekvátnost informací i forem působení. Program musí být vhodně vybrán s ohledem na cílovou populaci, věk, sociokulturní a demografické charakteristiky.
- Včasný začátek preventivních aktivit je velmi důležitý, neboť názory, postoje, ale také orientace se formují již od dětství. Formy působení musí být vhodně přizpůsobeny věku a možnostem dětí.
- Pozitivní orientace primární prevence a demonstrace konkrétních alternativ. Zde se jedná o podporu zdravého životního stylu, využívání pozitivních modelů a nabídku pozitivních alternativ.
- Využití „KAB“ modelu. Tento model je zaměřen na kvalitu postojů a změnu chování. Proto by mělo být součástí programu získání rozhodujících sociálních dovedností a dovedností, které jsou potřebné pro život. Může se jednat například o posílení schopností mladých lidí čelit tlaku rizikového chování atd.
- Využití „peer“ prvku, důraz na interakci a aktivní zapojení. V tomto případě se jedná o aktivní účast vrstevníků při realizaci programu. Realizátoři programu zde vystupují spíše v roli iniciátorů a moderátorů.

- Denormalizace. Tento pojem lze vysvětlit jako změny norem a hodnot ve společnosti, aby lidem nepřipadalo normální, že rizikové chování je žádoucí a dokonce brané jako neutrální sociální norma.
- Podpora protektivních faktorů ve společnosti. Součástí preventivních programů by mělo být také vytváření podpůrného prostředí, které dětem a mladým lidem umožňuje navázání uspokojivých vztahů. Součástí je také nabídka specializované péče pro eventuální krizové situace.
- Nepoužívání neúčinných prostředků. Jako neúčinné se prokázalo poskytování zdravotních či jiných typů informací o určitém typu rizikového chování. Stejně tak programy, které byly koncipovány tak, že účastníky měly zastrašit nebo odstrašit. I přesto, že jsou tyto programy považovány za účinné samotnými preventisty nebo rodiči (Miovský, Zapletalová, Skácelová, 2010).

Selektivní primární prevence

„Selektivní primární prevence se zaměřuje na skupiny osob, u kterých jsou ve zvýšené míře přítomny rizikové faktory pro vznik a vývoj různých forem rizikového chování, tj. jsou více ohrožené, například zvýšeně vystavované působení rizikových faktorů než jiné skupiny populace (Černý, 2010, s. 43)“.

Indikovaná primární prevence

„Indikovaná primární prevence je zaměřena na jedince, kteří jsou vystaveni působení výrazně rizikových faktorů, případně u kterých se již vyskytly projevy rizikového chování.“ Nejdůležitější je podchytit problém co nejdříve, dále pak také správně posoudit a vyhodnotit potřebnost intervencí a co nejdříve tyto intervence zahájit. Zde se jedná o populaci s výrazně zvýšeným rizikem výskytu či počínajícími projevy rizikového chování (Černý, 2010, s. 43).

Metody v primární prevenci

Pod pojmem metoda lze chápat cestu či jistý postup k dosažení stanovených cílů. V každé uvědomělé činnosti je právě tato cesta rozhodujícím prostředkem, který slouží ke splnění daných cílů. Metody v primární prevenci jsou vyzkoušené způsoby a postupy, pomocí kterých může člověk v preventivním programu dosáhnout stanoveného cíle (Skácelová, 2012).

- **Metody slovní (verbální)**

Podstatou těchto metod je vnímání a chápání slovního projevu lektora, který předává informace účastníkům programu. Patří sem například metoda monologická, vyprávění, vysvětlování nebo přednáška. V primární prevenci by tyto metody neměly být aplikovány samostatně, ale v kombinaci s jinými aktivizačními metodami.

- Vyprávění – znakem vyprávění je konkrétnost, živost a dramatičnost, ale také vytváření představ.
- Vysvětlování – řadíme mezi základní lektorské dovednosti. Také navazuje na zkušenosti žáků a jejich dříve osvojené poznatky.
- Přednáška – je poměrně náročná metoda jak pro lektora, tak pro účastníky. Tato metoda se v primární prevenci nedoporučuje používat samostatně, pouze v kombinaci s jinými metodami (Skácelová, 2012).

- **Metody slovní dialogické**

Podstatou této metody je výměna názorů mezi lektorem, pedagogem a žáky nebo mezi žáky navzájem. Tyto metody práce jsou nejvíce efektivní při práci se skupinou. Řadíme sem rozhovor, práci s textem, napodobování.

- Rozhovor – jedná se o komunikaci dvou nebo víc osob, které si vyměňují názory a zkušenosti.

- Práce s textem – v programech primární prevence se doporučuje ojedinele. Jedná se o studium literatury, vyhledávání ve slovnících, odborných časopisech atd.
- Napodobování – jedná se o proces, ve kterém dochází k přebírání určitých způsobů chování od jiných osob. V případě primární prevence je důležité podporovat pozitivní vrstevnické prostředí a pozitivní vzory (Skácelová, 2012).
- **Metody aktivizační**

„Jsou zajímavé, přitažlivé, vytvářejí příznivé klima ve skupině a rozvíjejí klíčové kompetence žáků příslušných věkových skupin. Jsou také náročné na čas, přípravu, prostředí a udržení kázně. Velký důraz se klade na myšlení a řešení problémů. V programech primární prevence má jejich používání zásadní roli (Skácelová, 2012, s. 95)“.

- Diskuze – jinak také rozprava, beseda nebo výměna názorů. Jedna z forem komunikace, kdy dochází k výměně názorů k danému tématu mezi lektorem a skupinou. V programech primární prevence je často používána.
- Řešení problémů – vede žáky k samostatnému tvořivému myšlení. Podstatou metody je vyhledávání, třídění, objevování a kladení problémových otázek vedoucími k řešení daného problému.
- Metoda situační – jedná se o řešení určitých případů do reálné podoby v životě nebo v profesi. Účastníci se musí angažovat při hledání řešení.
- Metoda inscenační – základem této metody je učení v modelových situacích, kdy jsou účastníci sami aktivní a předvádějí určité situace (Skácelová, 2012).

- **Metody komplexní**

Zde lze hovořit o organizačních formách činnosti v rámci programu primární prevence.

- Brainstorming – podstatou je vyprodukovat co nejvíce nápadů a následně posoudit, do jaké míry jsou užitečné.
- Mediální technologie – zde se využívá audiovizuálních programů a počítačové podpory pro výuku. Účastníci jsou však v pasivní pozici, proto je důležitá kombinace s metodami aktivizačními (Skácelová, 2012).

4.2 Systém školské primární prevence v České republice

Školskou primární prevencí rizikového chování se označuje soubor přístupů, metod a intervencí, které jsou dále rozvíjeny a zajišťovány v rámci sektoru školství, jejichž společným jmenovatelem je rezortní legislativní rámec Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (Miovský, 2010).

Cílovou skupinou jsou primárně děti, mládež a mladí dospělí. Tato oblast prevence je vázána na síť škol, školských zařízení a na systém institucí a služeb s nimi přímo spojených. V oblasti primární prevence rizikového chování u žáků je zpracováván koncepční materiál na určité období. Jedná se zejména o strategii a akční plán primární prevence. Tyto dokumenty vytvářejí podmínky pro realizaci systému prevence na národní úrovni a v oblasti metodické a legislativní. Každý rok jsou vyčleněny finanční prostředky určené na specifickou primární prevenci rizikového chování. Podílí se na certifikačním procesu a podporuje v první řadě kvalitní certifikované programy. Rozvíjí spolupráci v oblasti primární prevence na úrovni horizontální i vertikální. Také spolupracuje s odbornou veřejností, tedy s nestátním neziskovým sektorem, pedagogickými fakultami, s asociací krajských školských koordinátorů prevence, pedagogicko-psychologickými poradnami atd.. Metodicky podporuje krajské školské koordinátory prevence rizikového chování dětí a mládeže (Národní strategie primární prevence chování dětí a mládeže 2013-2018).

Horizontální úroveň prevence

Na této úrovni Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR aktivně spolupracuje s věcně příslušnými rezorty. Jedná se tedy o ministerstvo vnitra, ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo zdravotnictví a ministerstvo obrany. Jde též o spolupráci s nadresortními orgány, mezi které patří Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky při Úřadu vlády a s Republikovým výborem prevence kriminality při ministerstvu vnitra. Dále by měla být navázána spolupráce i s dalšími ministerstvy (Pilař, Budinská, 2010).

Vertikální úroveň koordinace

Jedná se zejména o sladění jednotlivých aktivit na regionální a místní úrovni. Sem lze zahrnout krajské, ale také obecní aktivity. Podstatou je zohlednit místní podmínky a potřeby, ale také současně realizovat opatření a intervence, které jsou uskutečňovány v souladu s hlavními cíli, principy a postupy podle doporučení národní strategie primární prevence. Na vertikální úrovni ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy metodicky vede a koordinuje činnost krajských školských koordinátorů prevence, tedy pracovníků krajských úřadů. Dále metodiků prevence, zde se jedná zejména o pracovníky pedagogicko-psychologických poraden, ale také činnost školních metodiků prevence rizikového chování dětí a mládeže (Národní strategie primární prevence chování dětí a mládeže 2013-2018).

Krajský školský koordinátor prevence

Činnost krajského školského koordinátora spočívá v koordinaci činností v rámci krajské strategie prevence rizikového chování. Spolupracuje zejména s krajským protidrogovým koordinátorem, manažerem prevence kriminality, který působí v kraji, a koordinátorem pro romské záležitosti. Metodicky podporuje ředitele škol a školských zařízení, školní metodiky prevence ve všech typech škol a metodiky prevence v pedagogicko-psychologických poradnách (PPP) rizikového chování dětí a mládeže (Národní strategie primární prevence chování dětí a mládeže 2013-2018).

Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně

Činnost metodika prevence v pedagogicko-psychologické poradně je zaměřena zejména na zajišťování specifické prevence rizikového chování a realizaci preventivních opatření v oblasti územního působení, která je vymezena krajským úřadem. Dále zabezpečuje koordinaci a metodickou podporu školních metodiků prevence, která spočívá v organizování pravidelných pracovních porad a poskytuje jim pravidelné individuální odborné konzultace. Činnost spočívá také v pomoci a ve spolupráci se školním metodikem prevence a dalšími pedagogickými pracovníky při řešení aktuálních problémů, které souvisejí s výskytem rizikového chování. Důležité je také udržování kontaktu se všemi institucemi, organizacemi a subjekty, které se v kraji v prevenci angažují. A v neposlední řadě spolupracuje s krajským školním koordinátorem prevence hlavně při vypracovávání podkladů pro výroční zprávy či jiná hodnocení rizikového (Národní strategie primární prevence chování dětí a mládeže 2013-2018).

Školní metodik prevence

Školní metodik prevence je především pedagogický pracovník. Podle zákona č. 563/2004 Sb. je pedagogickým pracovníkem ten, který vykonává přímou vyučovací činnost, výchovnou, speciálně-pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost a přímo působí na vzdělávaného. Tímto uskutečňuje výchovu a vzdělávání.

Mezi základní činnosti metodika prevence patří činnosti metodické, koordinační, informační a poradenské. Školní metodik prevence vede písemnou dokumentaci v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů.

Metodik prevence má na škole roli poskytovatele poradenských služeb, a to ve spolupráci s výchovným poradcem, školním metodikem prevence, případně školním psychologem/školním speciálním pedagogem a jejich konzultačním týmem složeným z vybraných pedagogů školy. Mezi základní činnosti metodika prevence patří koordinace, tvorba a kontrola preventivního programu školy. Uvádí do vzájemného souladu aktivity školy, které jsou zaměřené na prevenci záškoláctví, závislosti, násilí, vandalismu,

sexuálního zneužívání, zneužívání sektami atd. Dále metodicky vede pedagogické pracovníky školy v oblasti rizikového chování, které jsou zaměřeny na vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práci s třídami a kolektivy. Mezi další činnosti patří koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování dětí a mládeže (Národní strategie primární prevence chování dětí a mládeže 2013-2018).

Činnosti metodika prevence dle vyhlášky 72/2005 Sb. jsou následující:

- **Metodické a koordinační činnosti** – patří sem koordinace, tvorba a kontrola realizace preventivního programu školy.
 - Koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislosti, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších sociálně patologických jevů.
 - Metodické vedení činnosti pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů (vyhledávání problémových jevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy apod.).
 - Koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů.
 - Koordinace spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence sociálně patologických jevů, s metodikem preventivních aktivit v poradně a s odbornými pracovišti (poradenskými, terapeutickými, preventivními, krizovými a dalšími zařízeními a institucemi), které působí v oblasti prevence sociálně patologických jevů.
 - Kontaktování odpovídajícího odborného pracoviště a participace na intervenci a následné péči v případě akutního výskytu sociálně patologických jevů.

- Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči specializovaných poradenských zařízení v rámci prevence sociálně patologických jevů v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů.
- Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti školního metodika prevence, navržená a realizovaná opatření.
- **Informační činnosti**
 - Zajišťování a předávání odborných informací o problematice sociálně patologických jevů, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogickým pracovníkům školy.
 - Prezentace výsledků preventivní práce školy, získávání nových odborných informací a zkušeností.
 - Vedení a průběžné aktualizování databáze spolupracovníků školy pro oblast prevence sociálně patologických jevů (orgány státní správy a samosprávy, střediska výchovné péče, poradny, zdravotnická zařízení, Policie ČR, orgány sociální péče, nestátní organizace působící v oblasti prevence, centra krizové intervence a další zařízení, instituce i jednotliví odborníci).
- **Poradenské činnosti**
 - Vyhledávání a orientační šetření žáků s rizikem či projevy sociálně patologického chování; poskytování poradenských služeb těmto žákům a jejich zákonným zástupcům, případně zajišťování péče odpovídajícího odborného pracoviště (ve spolupráci s třídními učiteli).
 - Spolupráce s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje sociálně patologických jevů u jednotlivých žáků a tříd a participace na sledování úrovně rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj sociálně patologických jevů ve škole.
 - Příprava podmínek pro integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a koordinace poskytování poradenských a

preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními (Vyhláška č. 72/2005 Sb.).

4.3 Spolupráce škol s vybranými organizacemi

Policie České republiky

Podle zákona č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky policie spolupracuje s právníky a fyzickými osobami vykonávajícími činnost v oblasti prevence kriminality a sociálně patologických jevů. Tento zákon uvádí, že „*policie je jednotný ozbrojený bezpečnostní sbor. Policie slouží veřejnosti. Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropské unie nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu.*“

Městská policie

Podle zákona č. 553/1991 Sb. zákona České národní rady o obecní policii, je „*obecní policie orgánem obce, který zřizuje a zrušuje obecní zastupitelstvo obecně závaznou vyhláškou.*“ Obecní policie je zřizována na základě rozhodnutí zastupitelstvem obce, která o zřízení rozhodne obecně závaznou vyhláškou. Obecní policii řídí starosta obce nebo pověřený člen zastupitelstva, není ovšem výjimkou, že řídit obecní policii může i určený strážník. Mezi hlavními úkoly obecní police patří ochrana života, zdraví a majetku, dále dodržování veřejného pořádku a občanského soužití, dohled nad bezpečností a plynulostí silničního provozu, ve svém územním obvodu řeší přestupky a jiné správní delikty, předchází a podílí se na prevenci kriminality ve svém územním působení a kontroluje dodržování obecně závazných vyhlášek a nařízení obce. Při odhalování trestné a kriminální činnosti dále spolupracuje s Policií České republiky (Amos - Jihočeská vzdělávací společnost, 2014).

Pedagogicko-psychologická poradna

Činnost těchto poradenských zařízení je dána předpisem č. 116/2011 Sb.. Tímto předpisem se mění vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Podle tohoto předpisu je činnost těchto poraden zaměřena zejména na komplexní psychologickou, speciálně pedagogickou a sociální diagnostiku, jejímž cílem je především zjištění příčin poruch učení, příčin poruch chování, příčin dalších problémů ve vývoji osobnosti, výchově a vzdělávání dětí a mládeže a individuálních předpokladů v souvislosti s profesní orientací žáků.

Další aktivity pedagogicko-psychologické poradny uvádí Pipeková (2010, s. 53). Pedagogicko-psychologické poradny se též zaměřují na činnosti v oblasti poradenské, psychokorektivní a terapeutické, které jsou cílené na rozvoj osobnosti, sebepoznání a rozvoj prosociálních forem chování žáků. Mezi další aktivity patří prevence školní neúspěšnosti a negativních jevů v oblasti sociálního vývoje žáků a mládeže, ale také v oblasti poruch učení a chování. Dále se podílí na zpracování plánů aktivit v oblasti prevence sociálně patologických jevů, drogových závislostí a koordinaci jejich realizace.

4.4 Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení

Povinností každé školy je uvést ve školním řádu spektrum rizikových faktorů a k tomu příslušný systém výchovných opatření. Toto opatření je nezbytné proto, že pokud dojde k porušení některého z bodů, který je uveden v řádu školy, budou tato opatření použita. S těmito postupy jsou předem seznámeni všichni žáci, rodiče a pedagogové. A díky tomuto opatření je možné zamezit některým možným problémům již v začátku (Národní strategie primární prevence chování dětí a mládeže 2013-2018).

Ve výuce mateřských a základních škol jsou také zahrnuty preventivní programy. Mezi základní myšlenky prevence patří, že nejúčinnější a nejlevnější prevencí je zdravá výchova dětí jak v rodině, tak i ve škole. Ve vztahu ke kriminalitě a delikvenci by mělo

být preventivní působení škol zakotveno ve školních vzdělávacích programech, které mají vycházet z rámcově vzdělávacích programů pro základní vzdělávání. Metodická pomoc je poskytována z resortu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy prostřednictvím školního preventivního programu, který zpracovává (MŠMT, Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních).

Minimální preventivní program na školách

Minimální preventivní program je dokument, který vytváří škola se zaměřením na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, dále se soustředí na osobnostní a sociální rozvoj žáků a rozvoj jejich komunikačních dovedností. Tento program se snaží podporovat aktivitu žáků, vytváří různé formy preventivní práce se žáky. Do tohoto programu by se měl zapojit celý pedagogický sbor ve spolupráci s rodiči žáků (Skácelová, 2012).

Prevence ve výuce – minimální preventivní program ve školách

„Školy a školská zařízení zaujímají bezesporu prioritní postavení v systému primární prevence zneužívání návykových látek u dětí a mládeže. Základním nástrojem prevence v resortu školství je Minimální preventivní program, který je komplexním a systémovým v realizaci preventivních aktivit“. Minimální preventivní program vypracovává školní metodik prevence ve spolupráci se všemi pedagogy, vedením školy a ostatními pedagogickými pracovníky i nepedagogickými pracovníky. Tento program respektuje specifika školského zařízení a regionu, míru problémů ve vztahu k drogám mezi dětmi a mládeží. Součástí programu je rovněž spolupráce s rodiči, jinými institucemi a organizacemi, které se podílejí na jeho realizaci. Nedílnou součástí je i nabídka volnočasových aktivit, která vychází z přání žáků či studentů. V hlavní části je uvedena konkrétní a jasná strategie naplňování primární prevence ve výchovně vzdělávacím procesu (Kalina a kol., 2003, s. 291).

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Cíl práce

5.1 Výzkumné cíle práce

- 1) Cílem práce je ve vybrané lokalitě zjistit pohled odborníků na efektivitu prevence, na svou připravenost prevenci řešit a na to, jak se cítí být v oblasti prevence kompetentní ti, kteří se zabývají problematikou prevence na lokální úrovni.
- 2) Dalším cílem je v dané lokalitě zmapovat, jaká konkrétní témata jsou nejčastěji řešena v rámci prevence, na základě čeho jsou témata prevence připravována a následně stanovit témata vhodná pro realizaci prevence ve sledovaném systému.

5.2 Výzkumné otázky

- Jak hodnotí efektivitu primární prevence na lokální úrovni její poskytovatelé?
- Jaká je profesní připravenost realizátorů primární prevence na lokální úrovni a jakou připravenost pocítují při výkonu své práce?
- Jaká jsou nejčastěji řešená témata v rámci primární prevence v dané lokalitě?

6 Metodika postupu

Pro mou práci jsem si zvolil metodu kvalitativního výzkumu formou rozhovoru a následné zpracování a vyhodnocení výzkumu prostřednictvím otevřeného kódování.

6.1 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum je jednou z forem výzkumu. Jedná se však o široký pojem, který nelze jednoznačně definovat. Jedna z definic kvalitativního výzkumu tvrdí, že nevyužívá statistických metod a technik. Jsou spíše využívány otevřené a nestrukturované výzkumné plány. Na rozdíl od kvantitativního výzkumu je jeho cílem vytvářet nové hypotézy a rozvíjet teorie, nikoliv pouze ověřovat platnost již existujících teorií. Primárním cílem je zjistit a vysvětlit příčiny toho, jak a proč se lidé v daném prostředí chovají, jak organizují své každodenní aktivity a vzájemné interakce mezi lidmi. Kvalitativní výzkum je zaměřen zejména na objevování nových možností. Jedná se o dlouhodobý výzkum, který probíhá v přirozených podmínkách sociálního prostředí (Hendl, 2012).

U tohoto typu výzkumu není předem jasně stanoven přesný plán, naopak je více přizpůsobivý aktuálním změnám v sociálním prostředí, ve kterém právě výzkum probíhá. Skupinu vytvořenou pro tento výzkum tvoří menší počet jedinců, ale přitom dochází k získávání velkého množství informací o těchto jedincích a jejich vzájemných vztazích. Výzkumník se stává součástí zkoumané skupiny, pracuje v terénu a zaměřuje se na podrobný popis a pozorování aktivit a chování dané skupiny. Zkoumá banální přirozené situace, které odrážejí každodennost jedinců, nevytváří uzavřenou skupinu jedinců, na kterou by následně působil a sledoval změny v jejich chování. Při své práci vychází ze svých terénních poznámek z pozorování, rozhovorů, úředních dokumentů, dotazníků (Hendl, 2012).

Mezi výhody kvalitativního výzkumu patří flexibilita reakcí na místní situaci a změny prostředí. Další výhodou je možnost studovat procesy, navrhnout a vytvářet nové teorie a získávat podrobný popis při zkoumání jedince, skupiny či událostí. Naopak nevýhodou je především to, že výsledky výzkumu je někdy těžké generalizovat, neboť

se zaměřuje na malý počet jedinců na jednom určeném místě. Vzhledem k tomu, že výzkumník se pohybuje mezi účastníky výzkumu a navazuje s nimi kontakty a vztahy, může se stát, že následně sám výzkumník ovlivní výsledky svého výzkumu (Hendl, 2012).

6.2 Rozhovor

Jednou z metod získávání dat při kvalitativním výzkumu je metoda kvalitativního dotazování, do níž patří mimo jiné i kvalitativní rozhovor. Při kvalitativním rozhovoru nejde jen o sběr dat, ale může mít i intervenční charakter. Rozhovory jsou důležitým prostředkem pro získání dat v kvalitativním výzkumu, v dnešní době se stále častěji používají i skupinové rozhovory. Před samotným rozhovorem by se měl tazatel řádně připravit, aby byl průběh rozhovoru plynulý a hlavně aby bylo dosaženo požadovaného výsledku. Za tímto účelem by měl tazatel vhodně zvolit obsah a formulaci otázek, jejich pořadí a v neposlední řadě i rozhodnout o délce rozhovoru. Při osobním rozhovoru by mělo být využito otevřených otázek, které jsou neutrální, jasné a srozumitelné, aby je respondent pochopil (Hendl, 2012).

Tazatel by měl být při rozhovoru neutrální a nedávat najevo své reakce na odpovědi respondenta, ať už pozitivní či negativní, neboť by takto mohl ovlivnit výsledek rozhovoru. Na druhou stranu by ale měl podněcovat respondenta a dávat mu najevo, že jeho povídání je zajímavé, aby dále pokračoval v rozhovoru a pochopil, že se rozhovor vyvíjí dle očekávání a jeho odpovědi jsou užitečné. Tazatel by měl rovněž rozhovor korigovat tak, aby byl splněn jeho účel a bylo dosaženo požadovaných informací. Pokud by respondent odbíhal od tématu nebo byly jeho odpovědi zdlouhavé, mohlo by to negativně ovlivnit nejen délku, ale i kvalitu celého rozhovoru, čemuž by měl tazatel zabránit (Hendl, 2012).

6.3 Kódování

Kódování je důležitým procesem zakotvené teorie. Tato fáze nastává po ukončení sběru dat prostřednictvím dotazníků, rozhovorů, terénních poznámek, pozorování a podobně. Kódování představuje operace, díky nimž jsou takto získané údaje rozebrány a

poskládány novými způsoby. Kódování lze chápat jako rozkrytí dat za účelem jejich interpretace, konceptualizace a nové integrace. Prostřednictvím kódování dochází k popisování získaných dat a jejich analyzování. Porovnáním nashromážděných údajů a dat se zkoumají podobnosti, ale i rozdíly, čímž vznikají nové otázky o jevech, které je reprezentují (Miovský, 2006).

Nejprve se musí získaná data pečlivě prostudovat a prozkoumat, aby mohla být správně roztríděna a byly jim přiřazeny správné znaky a kódy za účelem vytvoření jednotlivých kategorií a témat. Zpravidla se kódování provádí za pomoci formálních symbolů nebo anotací umístěných v textu. Jednotlivé kódy jsou vlastně symboly, které klasifikují nebo kategorizují dané úseky, ke kterým jsou přiřazené. Stejně tak jako sběr dat lze i kódování provádět opakovaně v jakémkoliv časovém bodě výzkumného procesu (Miovský, 2006).

Kódování lze rozdělit do tří skupin, a to otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování. Tyto skupiny mohou být však vzájemně propojené a výzkumník může mezi nimi dle potřeby přecházet. Analýza dat však vždy začíná otevřeným kódováním a končí spíše selektivním kódováním (Miovský, 2006).

Otevřené kódování

Při otevřeném kódování jsou přidělena pojmová označení údajům, které představují určitý jev. Porovnáváním a tříděním těchto pojmů na základě jejich podobnosti se vytvářejí různé kategorie. Otevřené kódování je založeno na zkoumání podobností a rozdílů. Na začátku musí výzkumník projít a prostudovat své terénní poznámky, rozhovory, záznamy z pozorování, dotazníky a další materiál získaný sběrem dat. Při tomto si všimá kritických míst a odhaluje v nich různá témata. V této fázi vytváří výzkumník seznam témat, který následně dále třídí, organizuje a doplňuje v další analýze (Miovský, 2006).

7 Realizace výzkumu

7.1 Lokalita Kaplicka

Město Kaplice má kolem 8.000 obyvatel a to i s přilehlými obcemi. Jde celkem o druhé největší město v okrese Český Krumlov. Kaplice je izolovaný příhraniční region, který je sociální, ale má své demografické problémy. Vyskytuje se zde mnoho různých národnostních menšin, jako jsou Vietnamci, Mongolové, Rumuni, Bulhaři, Ukrajinci a Slováci. Je to zajímavé prostředí, ale při řešení problémů je tato lokalita spíše odkázána sama na sebe. Specifikem této lokality je právě to, že se jedná o příhraniční město sousedící s Rakouskem, kdy i právě kvůli tomu je zde rozšířena prostituce, drogy a další kriminální jednání, které je přímo či nepřímo s těmito problémy propojené krádeže, rvačky a podvody. I z těchto důvodů zde bohužel mají mládež a děti stále snazší a snazší přístup k drogám, což souvisí s narůstající kriminalitou mládeže a dětí a jejich delikventním chováním. Většinou se tohoto jednání dopouštějí děti ze sociálně slabších rodin, které mají nedostatek peněz a rodiče mají sami problémy se zákonem. Lokalitu Kaplicka jsem si vybral i ze subjektivních důvodů, neboť zde žiji a jako policista se s touto problematikou často setkávám a musím ji řešit. Proto je mi toto téma blízké a zajímalo mě, jaká je primární prevence v této lokalitě, případně co by se mělo změnit, aby se předcházelo páchání trestné činnosti mladistvými a dětmi.

Ve městě Kaplice je dislokováno Obvodní oddělení Policie České republiky, dále Městská policie Kaplice a Odbor sociálně-právní ochrany dětí při Městském úřadě Kaplice. Ve městě Kaplice jsou celkem dvě základní školy, a to Základní škola Fantova a Základní škola Školní. Do této lokality patří dále i třetí základní škola, a to Základní škola Malonty. Základní škola Školní sídlí v ulici Školní čp. 226 v Kaplici, kdy tato je devítiletá s počtem žáků 420. Základní škola Fantova sídlí v ulici Fantova čp. 446 v Kaplici, kdy tato je rovněž devítiletá s počtem žáků 600. Obě tyto základní školy jsou situovány v centru města Kaplice a sousedí v těsné své blízkosti. Základní škola Malonty sídlí v obci Malonty čp. 26, což je nedaleko Kaplice, je rovněž devítiletá s počtem žáků 380.

7.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořily celkem dvě skupiny informantů, kdy první tvořili tři metodici školní prevence na základních školách a druhou kategorií vytvořili zástupci městské policie, Policie České republiky a kurátor drogové prevence, vše na lokální úrovni Kaplicka. Metodiky školní prevence jsem si zvolil kvůli tomu, že jako policista v Kaplici právě s těmito lidmi často spolupracuji při řešení delikventního chování mladistvých, provádím ve škole různá šetření a také se podílím na přípravě a realizaci přednášek a ukázek pro děti. Zástupce druhé kategorie jsem si vybral zejména z důvodu, že jsou to mí bývalí i současní kolegové, které dobře znám a vím, že jsou ve svých profesích odborníky. Zároveň všichni zvolení informantici mají dostatek zkušeností s prací s mládeží a dětmi a věnují se již delší dobu poskytování primární prevence. Nejprve jsem všechny oslovil, zda by měli zájem mi s mou bakalářskou prací pomoci a zapojit se do kvalitativního výzkumu. Vzhledem k tomu, že již dříve na podobných projektech pracovali, všichni souhlasili a neměli k provedení rozhovorů žádné výhrady.

Časový úsek zpracovávání rozhovoru

Rozhovory s oběma skupinami informantů byly prováděny v měsíci říjen 2016, přičemž bylo použito nahrávací zařízení pro zachycení interpelace rozhovoru. Tyto rozhovory byly následně přepsány do písemné podoby, ze které byl proveden výzkum této práce. Doslovné přepisy rozhovorů s metodiky školní prevence jsou uvedeny v příloze č. 2 a doslovné přepisy rozhovorů s kurátorem a zástupci policie jsou uvedeny v příloze č. 4 této bakalářské práce.

Rozhovor

Rozhovory probíhaly při osobních schůzkách v kancelářích informantů v jejich sídlech. Tyto byly prováděny bez přítomnosti dalších osob, v soukromí, a bylo k nim přistupováno s respektem. Z důvodu zachování profesionality jsem jim během jednotlivých rozhovorů vykal, přičemž jsem je však oslovoval křestním jménem. Před začátkem rozhovoru byli seznámeni s účelem a využitím rozhovoru, dále se způsobem a metodou, jak bude rozhovor probíhat. Rovněž byli srozuměni s tím, že rozhovor bude nahráván na záznamové zařízení a tento bude následně přepsán a použit v této

bakalářské práci, s čímž všichni informanti souhlasili. Během rozhovoru byly položeny otázky metodikům školní prevence, které jsou uvedené v příloze č. 1, a dále otázky pro kurátora a policisty, které jsou uvedené v příloze č. 3 této bakalářské práce. Informanti na tyto otázky odpovídali na základě svých dlouholetých zkušeností. Rozhovory proběhly bez vážných problémů a komplikací. Po ukončení rozhovoru bylo informantům poděkováno za pomoc.

8 Výsledky a jejich zpracování

Výsledky byly zpracovány podle zakotvené teorie metodou kódování. Rozhovor byl určen pro dvě kategorie informantů. Tedy pro metodiky prevence, u kterých jsem se zaměřil na to, jak vnímají efektivitu poskytované prevence. Poté na to, zda se cítí být připraveni prevenci řešit a zda jsou jejich kompetence dostatečné.

Druhou kategorii tvořili zástupci městské policie, Policie České republiky a kurátor drogové prevence. U této skupiny jsem zjišťoval také, jak vnímají efektivitu prevence, jaká témata nejčastěji nabízejí a jaká témata jsou nejčastěji poptávána.

Kódy jsem zpracovával tak, že jsem rozhovory s informanty nahrál na záznamové zařízení a následně jsem tyto rozhovory doslovně přepsal, čímž vznikla psaná verze jejich výpovědí. Na základě těchto výpovědí jsem poté vybíral podobné odpovědi, které jsem vyhodnotil a rozdělil podle stanovených cílů. Jako první jsem si několikrát přečetl jednotlivé přepsané rozhovory a rozdělil si odpovědi do kategorií v závislosti na mých stanovených cílech a výzkumných otázkách.

Tabulka č. 1: Identifikační údaje

Jméno a příjmení	Povolání	Věk	Pohlaví	Délka praxe	Instituce (Organizace)
x	X	x	x	x	x
Lucie	Metodik školní prevence	32 let	Žena	6 let	Základní škola Malonty 26
Jana	Metodik školní prevence	49 let	Žena	22 let	Základní škola Fantova Kaplice Fantova 446
Michal	Metodik školní prevence	37 let	Muž	10 let	Základní škola Školní Kaplice Školní 226
Jiří 1	Zástupce vedoucího – preventiva	54 let	Muž	30 let	Policie ČR, Obvodní oddělení Kaplice, Omlenická 311
Martin	Strážník pověřený řízením	33 let	Muž	7 let	Městská policie Kaplice, Náměstí 70
Jiří 2	Kurátor	52 let	Muž	5 let	Městský úřad Kaplice, Odbor sociálních věcí a zdravotnictví, Linecká 391

8.1 Rozhovory s metodiky prevence

8.1.1 Efektivita primární prevence

Z výpovědí informantů vyplynulo, že dotazovaní metodici jsou s poskytováním primární prevence spokojeni. Za nejvíce efektivní považují prevenci, která je poskytována jako „*soustavná, navazující na sebe, dlouhodobá, včasná, systematická, cílená* (Jana).“ Důležité pro ně je také „*...o problému hlavně neustále mluvit, podávat přesné informace, poskytovat příklady. Velmi dobrou zkušenost máme s přednáškami, které u nás realizovala kriminální policie* (Lucie).“ Nebo také „*Prevence v rodině. Ve škole děti berou postoj učitelů jen napůl vážně. Nejlépe, pokud jim o prevenci povídá jiný odborník (nejlépe z praxe) na opravdových příbězích* (Michal).“

Pro hodnocení efektivity nejvíce využívají rozhovory s žáky a třídními učiteli a zpětnou vazbu. „*Žádná dotazníková šetření neděláme, spíš používáme zpětnou vazbu od dětí a rodičů. Zpětná vazba probíhá formou rozhovoru* (Lucie).“ Na druhé straně by někteří

z dotazovaných ocenili větší časové dotace na poskytování primární prevence, ale také více finančních prostředků. Jeden z dotazovaných uvedl, že podle jeho názoru efektivitu prevence nelze měřit. *„Nijak. Jednou za dva roky provedeme dotazníkové šetření a sledujeme, jestli počet sledovaných jevů roste nebo klesá (Michal).“*

V rámci otevřeného kódování jsem si z jednotlivých odpovědí vymezil hlavní kategorie a následně jsem k nim přiřadil subkategorie, které jsou s daným tématem vzájemně provázané. V oblasti efektivitu primární prevence jsem zvolil následující hlavní kategorie – subkategorie. Mezi kategorie patří soustavnost, odbornost a ověřování prevence. Soustavnost je vymezena pojmy včasná, dlouhodobá, soustavná, systematická, cílená, na sebe navazující. Kategorie odbornost zahrnuje výrazy jako odborník (nejlépe z praxe), kriminální policie, příklady z praxe, opravdové příběhy, beseda s odborníkem, rozhodnost. Ověřování primární prevence je prováděno pomocí zpětné vazby prostřednictvím dotazníků, rozhovorů s třídní učitelkou, s žáky a jejich rodiči.

8.1.2 Profesionální připravenost v oblasti primární prevence

Většina dotazovaných informantů uvedla, že dle jejich názoru se cítí být dostatečně profesionálně připraveni pro řešení primární prevence. Pro někoho je v tomto případě důležité vzdělání, na druhé straně jeden z metodiků uvedl, že *„Co to má být? Jako školní metodik jsem absolvoval 250 hodin kurzu, kde vysokoškolští profesori tlachali o teorii a na konkrétní dotazy neuměli odpovědět. Okresního a krajského metodika zajímá jen včasné vyplnění statistiky. Nebýt vlastní iniciativy, vím úplně... (Michal).“* Za důležité předpoklady pro výkon metodika prevence považují *„Organizační schopnosti, komunikační schopnosti a vstřícnost, odbornost, empatický vztah k mládeži... (Jana).“* *„Empatie, emoční inteligence, povědomost o řešení daného problému, asertivita (Lucie).“*

Při otevřeném kódování jsem v oblasti profesionální připravenosti a kompetencí zvolil jako hlavní kategorie odbornost, vzdělání, empatie. Do subkategorie odbornosti byly zvoleny výrazy jako povědomí o šetření daného problému, organizační schopnosti, obrovské penzum znalostí z oblasti psychologie. Do kategorie vzdělání jsem přiřadil pojmy jako

profesně se vzdělávat, samostudium, kurzy, školení. Mezi výrazy subkategorie související s kategorií empatie jsem určil vstřícnost, emoční inteligenci, komunikační schopnosti, empatický vztah k mládeži, empatie.

8.1.3 Nejčastěji řešená témata v rámci primární prevence

Většina informantů se shoduje na tom, že nejčastěji řešená témata se týkají šikany, kouření, alkoholu, kybešikany či sebepoškození. S tímto souvisí i fakt, že dochází i k řešení delikventního chování žáků. Toto chování se právě týká již zmíněných témat, která se při primární prevenci řeší. *„Záškoláctví, agresivitu žáků, fyzické útoky vůči jednotlivci, šikanu, kouření ve škole, opilé dítě ve škole. Agresivitu rodičů vůči učitelům (Michal).“* *„Kyberšikana (a tedy prevence není nikdy dost), alkoholismus, drogy (Lucie).“* Pokud je nutné řešit projevy delikventního chování, popisují postup řešení všichni dotázaní shodně. *„Nejprve pohovor s dítětem, zjištění okolností, důkazů apod., pokud je to možné a vhodné, kontaktujeme rodiče a poskytneme jim kontakt na odborníky (Lucie).“* *„Oznámení a řešení s rodičem. Oznámení na OSPOD, probační služba, soud. Spokojenost: Nejsem spokojen (Michal).“*

Hlavní kategorií z pohledu metodiků školní prevence v oblasti nabízených témat v rámci primární prevence je jednoznačně nežádoucí chování, které je vymezeno pod pojmy kouření, alkohol, agresivita, drogy, záškoláctví a šikana.

8.2 Rozhovory s Městskou policií, Policií ČR a kurátorem prevence kriminality

8.2.1 Efektivita primární prevence

Dotazovaní z řad policie uvádějí, že efektivitu si ověřují především zpětnou vazbou od cílových skupin. Kurátor prevence kriminality si efektivitu ověřuje *„Jako předseda komise prevence kriminality si efektivitu ověřuji přímými dotazy, jak na PČR, tak u MP. Dále od jednotlivých členů při konání komisí v jednotlivých diskusích. Dále názory jednotlivých občanů a porovnání nápadu jednotlivé TČ v lokalitách – snížení či zvýšení (Jiří 2).“* Zástupci z řad policistů se shodují na tom, že nejúčinnější formou prevence je spolupráce lektora a účastníka. *„Nejvíce efektivní je prevence hromadnou*

formou s osobním přístupem k účastníkům prevence, což zahrnuje především přednášky a besedy s účastníky, při kterých je možné navázat dialog a odpovídat na vznášené dotazy, vysvětlovat, dávat příklady a společně nacházet vhodná řešení jak předcházet a případně i řešit negativní projevy v oblasti, kterým je prevence určena (Jiří 1).“ „Z pozice bývalého policisty si myslím, že nejefektivnější prevence je represe – poučení se z konkrétních případů blízkých a známých osob, aby si každý uvědomil, mě se to může stát také a mohu takto dopadnout. Je to radikální názor v mé pozici, ale - těch zbytečných pohovorů. Nejvíce si myslím, že praktické a poutavé přednášky od profesionálů jsou celkem dobře přijímány a vnímány. Poučení se z konkrétních případů (Jiří 2).“

Za nedostatečné z oblasti primární prevence považují finance, ale také časové dotace pro realizaci prevence. *„Jednoznačně by se měla zlepšit otázka financování prevence ze strany Jihočeského kraje či samotných měst. Pomůcky, materiály či zdokonalovací kurzy preventistů jsou finančně velmi nákladné (Martin).“ „Určitě k prevenci nepřístupovat jako k nutnosti, která se musí někde odříkat nebo udělat a odfajfkovat, aby bylo splněno. Podporovat aktivisty v této činnosti, dávat prostor apod. Nesnižovat je v zaměstnání, ale podporovat a vycházet vstříc. Prevence je velmi těžko měřitelná (Jiří 2).“*

Z důvodu možnosti porovnání a vyhodnocení odpovědí obou skupin informantů byly v rámci efektivity primární prevence vytvořeny podobné kategorie jako u školních metodiků prevence. Do hlavní kategorie názornost jsem zahrnul odpovědi jako poučení se z konkrétních případů, praktické a poutavé přednášky od profesionálů, zakomponování teoretické části do praktických příkladů, cvičení, odpovídat na vznášené dotazy, vysvětlovat, dávat příklady. Do kategorie ověřování prevence bych uvedl pojmy osobní zkušenost, přímé dotazy, diskuze. Do další kategorie osobní přístup bych zařadil pojmy tytu podpora, vstřícnost, nepřístupovat k prevenci jako k nutnosti.

8.2.2 Profesní připravenost

Informanti vnímají svou profesní připravenost pozitivně a jako dostatečnou. *„Myslím si, že profesně jsem pro prevenci dobře připraven. Využívám dlouhodobé zkušenosti pracovníka kriminální služby na úseku mládeže, drog, násilí a dále jako vedoucího*

SKPV. Dále kurátora pro děti a mládež, poradce MěÚ pro činnost MP, předsedy komise prevence kriminality a předsedy komise sociálně právní ochrany dětí města Kaplice (Jiří 2).“ „Svoji profesní připravenost při řešení prevence vnímám pozitivně a na relativně dobré úrovni. Nejen pro to, že svoji profesi vykovám již více jak 30 let, ale také dlouhodobě se angažuji v rámci preventivních programů nejen pro děti, ale také pro seniory (Jiří 1)“.

Mezi důležité vlastnosti/kompetence řadí empatii, odpovědnost, profesní připravenost, zkušenost s danou tématikou či komunikaci. *„Své kompetence hodnotím kladně, mám v rámci města a dalších spolupracujících institucí podporu a zastání. Zlepšit chci zaměření na širší spektrum lidí. Vzdělávám se průběžně dle nabídek KÚ, MV, MPSV, Policie ČR a osobní aktivitou a zkušenostmi. Kompetencí je vždy málo – mohly by se ještě rozšířit (Jiří 2)“.* *„Své kompetence hodnotím jako dobré. Zdokonalit bych se chtěl v teoretické části prevence (myšleno účast na zdokonalovacích kurzech, návštěva odborných pracovišť apod). Kompetence hodnotím opět na základě zpětné vazby cílové skupiny (Martin)“.*

Podle odpovědí jsem si jako jednu z hlavních kategorií v oblasti profesní připravenosti zvolil zkušenost, kdy všichni poskytovatelé primární prevence se shodují na tom, že je třeba mít zkušenost s danou tématikou, životní zkušenost, schopnost včas reagovat. Do další kategorie, kterou jsem označil jako komunikační dovednosti, bych zařadil schopnost improvizovat, umět mluvit, aktivní přístup, prosazovat svou myšlenku, jít si za svým cílem a schopnost přesvědčit.

8.2.3 Nejčastěji poptávaná témata

Nejčastěji poptávaná témata ze strany škol se týkají většinou dopravní výchovy, ale také šikany, užívání drog nebo záškoláctví. Tyto programy jsou připravovány na základě požadavků objednavatele. *„Z konkrétní zakázky, pro koho to bude, v jakém prostředí a z mých možností, kontaktů a dostupnosti a financování (Jiří 2).“* *„Vždy se snažíme předem dohodnout a vyjít vstříc školám v rámci našich možností a dostupnosti. Dle poptávky se snažíme realizovat prakticky vše dostupné (Jiří 2).“* Dotazovaní také uvádějí, že se nestává, že by byla nějaká témata, která nerealizují. *„Nestává se, že by byla poptávána*

témata, která bychom nerealizovali. Témata jsou vždy po vzájemné dohodě. Pokud by se vyskytlo téma, které by bylo aktuální nebo bylo poptáváno, vždy se nachází způsob a možnosti, jak tomuto vyhovět (Jiří 1).“ Jako nejčastěji používané metody uvádějí kombinaci teorie a praxe, besedy, přednášky a dialog s cílovou skupinou. „Nejvíce se mi osvědčily metody přednášek a besed, kdy lze navazovat dialog, který je v rámci efektivní prevence důležitý (možnost vysvětlování a ovlivňování účastníků žadáným směrem v rámci preventivních programů) (Jiří 1)“.

Při vytváření kategorií z odpovědí zaměřených na nejčastěji nabízená témata jsem vycházel z povahy jednotlivých témat, kdy jsem si určil jako jednu hlavní kategorii výchovu a druhou hlavní kategorii nežádoucí chování. Do první kategorie spadá dopravní výchova, bezpečně ze školy-do školy, jak se chovat před cizími lidmi, jak se ubránit útoku zvířete a základy efektivní sebeobrany. Do druhé kategorie jsem zařadil téma šikany, kyberšikany, užívání drog a alkoholu, záškoláctví a vandalismus.

8.2.4 Nejčastější projevy delikventního chování

Nejčastější projevy chování, které byly řešeny, se týkaly zejména šikany, kyberšikany, kouření, užívání alkoholu, záškoláctví, útěků z domova. Postup, který je využíván při řešení delikventního chování, uvádějí informanti shodně. „*Je vždy lepší vést výslech dětí a mládeže, pokud je to možné, bez přítomnosti rodičů. Tedy za přítomnosti pedagogických a výchovných pracovníků, pracovníků OSPOD (Odbor Sociálně-Právní Ochrany Děti) atd. S takovýmto postupem mohu vyjádřit spokojenost. Neodpustím si však do uvést, že do budoucna by byla naprosto jednoznačnou pomocí přítomnost dětských psychologů příp. znalců u všech výslechů dětí a mládeže. Psychologové a znalci dokáží již z pozice své kvalifikace a profese včas rozpoznat, že dítě nemluví pravdu, či má určitý blok o věci hovořit, anebo se jen vymlouvá. V tomto případě pak mohou pomoci přímo na místě radou či stanovit další vhodný postup. Víím, že se tak výjimečně děje, ale jde o naprosto ojedinělou situaci, která se využívá při objasňování závažné trestné činnosti, kde bylo dítě přítomno (Jiří 1).“ „*Postup při řešení protiprávního jednání dětí a mladistvých se odvíjí dle platných zákonů ČR (vždy je nutno určit pachatele dané věci či jeho spolupachatele, pokud je trestně odpovědný**

udělit mu náležitou sankci apod.). Dalším důležitým bodem je podchytit to, aby se jeho jednání již neopakovalo (danou věc oznámit na OSPOD – kurátorské pohovory, provést preventivní opatření v rodině či školském zařízení, dále sledovat mimoškolní aktivity atd.) (Martin).“

8.3 Srovnání názorů obou skupin

Tabulka č. 2: Efektivita primární prevence (metodici)

	Ověřování prevence	Nejvíce efektivní forma	Co by se mělo změnit?
Michal	Nijak, jednou za dva roky provedeme dotazníkové šetření.	Prevence v rodině, odborník z praxe.	Centralizace, sjednocení metodik.
Jana	Náslechy ve třídách, rozhovory s třídní učitelkou, zpětná vazba.	Soustavná, primární, navazující na sebe, dlouhodobá, včasná, systematická, cílená.	Čas poznat všechny žáky.
Lucie	Dotazníky nepoužíváme, zpětná vazba od rodičů a žáků.	Hovořit o problému, podávat přesné informace, poskytovat příklady.	Chybí časové dotace, finance na přednáškovou činnost a exkurze.

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 3: Efektivita primární prevence (Městská policie, Policie ČR, Kurátor prevence kriminality)

	Ověřování prevence	Nejvíce efektivní forma	Co by se mělo změnit?
Martin (Mě.Pol.)	Zpětná vazba od cílové skupiny.	Propojení teorie s praxí, cvičení.	Finance, pomůcky, materiál.
Jiří 1 (PČR)	Zpětná vazba, osobní zkušenost.	Přednášky, besedy, dialog.	Pomůcky, technika, prostor a čas.
Jiří 2 (Kurátor)	Přímé dotazy, diskuze.	Poučení z konkrétních případů, přednášky profesionálů.	Podpora realizátorů preventivních programů.

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce č. 2 a 3 porovnávám názory obou skupin dotazovaných na téma, které se týká efektivitu poskytování primární prevence, výpovědi informantů se většinou shodují. Realizaci primární prevence považují za významnou součást v životě člověka. Tento fakt si realizátoři, ale také ti, kteří poptávají, ověřují od samotných účastníků preventivních programů. Jedná se buď o zpětnou vazbu od cílové skupiny, či dotazníky. Informanti také navrhuji určité změny v oblasti realizace primární prevence. Jedná se zejména o finanční prostředky, pomůcky či prostor a čas.

Tabulka č. 4: Profesionální připravenost (kompetence v oblasti primární prevence)

Metodici

	Profesionální připravenost	Kompetence
Michal	Jako školní metodik jsem absolvoval 250 hodin kurzu, kde vysokoškolští profesori hovořili o teorii a na konkrétní dotazy neuměli odpovědět. Okresního a krajského metodika zajímá jen včasné vyplnění statistiky. Nebýt vlastní iniciativy a samostudia, tak bych nebyl dostatečně připraven na plnění úkolů školního metodika prevence.	Obrovské penzum znalostí z psychologie, seznam kvalitních odborníků a jejich nosných témat. Organizační schopnosti.
Jana	Osobně se cítím být připravena na svou funkci. V pořádku to vnímám.	Organizační schopnosti, komunikační schopnosti a vstřícnost, odbornost, empatický vztah k mládeži.
Lucie	Jsem profesionálně připravena, je nutné se profesionálně vzdělávat.	Empatie, emoční inteligence, asertivita, povědomí o řešení daného problému.

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 5: Profesní připravenost (kompetence v oblasti primární prevence)

Policie ČR, Městská policie, kurátor prevence kriminality

	Profesní připravenost	Kompetence
Martin (Mě.Pol.)	Jako dobrou.	Odbornost, zkušenost s danou tématikou, schopnost improvizovat, umět mluvit.
Jiří 1 (PČR)	Pozitivně, na dobré úrovni, praxe.	Zájem, snaha a aktivní přístup, životní zkušenost, empatie, pocit odpovědnosti.
Jiří 2 (kurátor)	Dlouhodobé zkušenosti, dar přesvědčit, včas reagovat.	Své kompetence hodnotím kladně, vzdělávání, osobní aktivita, zkušenost.

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulce č. 4 a 5 hodnotí jednotliví zástupci obou skupin svou profesní připravenost a rozsah svých kompetencí v oblasti poskytování primární prevence. I v této oblasti se většina dotazovaných shoduje. Jeden z dotazovaných však vnímá svou profesní připravenost jako nedostačující. I přesto, že své kompetence všichni hodnotí jako dostatečné, zmiňují také to, že by jich mohlo být více.

Tabulka č. 6: Poptávaná témata z oblasti primární prevence (Metodici)

	Témata	Metoda PP
Michal	Kouření, alkohol, agresivitu. Dnes se tyto jevy považují za nedůležité, každý by nejraději hovořil o šikaně.	Problémů? Náprava se musí situovat do rodiny. Každý z praxe řekne, že trio RODINA – ŠKOLA – ODBORNÍK (poradna) musí fungovat společně. Pokud jeden díl vypadne, nestane se nic. Většinou to ztroskotá na rodině.
Jana	Kouření, šikana (ostrakismus), netolerance mezi dětmi navzájem, záškoláctví.	Více než jednodenní pobyty tříd s třídním učitelem mimo školu s ucelenými programy odborníků a našich peer aktivistů.
Lucie	Kyberšikana, alkoholismus, drogy.	Rozhovor, kontakt s rodiči, s OSPOD.

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 7: Nabízená témata z oblasti primární prevence (Mě policie, PČR, kurátor prevence kriminality)

	Témata	Osvědčené metody PP
Martin (Mě.Pol.)	Bezpečně ze školy-do školy, dopravní výchova, vandalismus, šikana, kyberšikana.	Beseda, propojení teorie s praxí, aktivní účast v programu.
Jiří 1 (PČR)	Dopravní výchova, záškoláctví, šikana, programy pro seniory, cesta ze školy, do školy.	Přednášky, besedy, dialog.
Jiří 2 (kurátor)	Internet, drogy, šikana.	Přenášky, účast odborníků.

Zdroj: vlastní výzkum

V tabulkách č. 6 a 7 srovnávám nabídku a poptávku témat z oblasti primární prevence. Z výpovědí je patrné, že nabídka témat odpovídá také poptávce.

Tabulka č. 8: Nejčastější projevy delikventního chování (Metodici)

	Delikventní chování	Postup při řešení
Michal	Záškoláctví, agresivitu žáků vůči jednotlivci, šikanu, kouření ve škole, opilé dítě ve škole. Agresivitu rodičů vůči učiteli.	Oznámení a řešení s rodičem. Oznámení na OSPOD, probační služba, soud. Spokojenost: Nejsem spokojen.
Jana	Kouření, šikana (ostrakismus), netolerance mezi dětmi navzájem, záškoláctví.	Rozhovory za přítomnosti vedení školy, následná péče odborníků v dotčených třídách i s jednotlivci (sociální psycholog školy, SVP).
Lucie	Kyberšikana, šikana, sebepoškození.	Nejprve pohovor s dítětem, zjištění okolností, důkazů apod., pokud je to možné a vhodné, kontaktujeme rodiče a poskytneme jim kontakt na odborníky.

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 9: Nejčastější projevy delikventního chování (Mě. Pol., PČR, kurátor prevence kriminality)

	Delikventní chování	Postup při řešení
Martin (Mě.Pol.)	Šikana, kybešikana, kouření, pití alkoholu, krádeže, poškozování majetku.	Podle platných zákonů, OSPOD, kurátorské pohovory.
Jiří 1 (PČR)	Krádeže, fyzická napadení	Buď s přítomností rodičů, přítomnost pedagogů, výchovných pracovníků, pracovníků OSPOD, dětský psycholog.
Jiří 2 (kurátor)	Šikana, užívání drog, záškoláctví, útěky z domova.	Řešení situací adekvátně.

Zdroj: vlastní výzkum

V posledních dvou tabulkách č. 8 a 9 je popsáno delikventní chování, se kterým se dotazovaní nejčastěji setkávají. I v tomto případě se v některých projevech shodují. Zejména v užívání alkoholu, kouření, nebo také šikaně. Postup při řešení nastalé situace projevů delikventního chování je také shodný u obou skupin, neboť tento postup je dán určitými předpisy.

9 Shrnutí výsledků a diskuse

9.1 Efektivita primární prevence

Pro splnění kritérií efektivní primární prevence existují určité zásady. Jedná se například o změnu postojů, získávání sociálních dovedností potřebných pro život nebo používání pozitivních modelů. Jak dotazovaní uvádějí, efektivitu si ověřují zpětnou vazbou od cílových skupin, ovšem upozorňují také na to, že efektivita je velmi těžko měřitelná. Navrhují také určité změny v oblasti prevence, kdy největším problémem je dle jejich názoru nedostatek finančních prostředků a nedostatek časové dotace. Třeba Jiří 1 poukazuje z vlastní zkušenosti s prevencí a s preventivními programy pro děti a mládež na to, že by se mělo dát více prostoru a času pro preventivní činnost, neboť jedna beseda s dětmi v průběhu roku je málo. Například Michal uvedl, že různé organizace nabízejí pro žáky besedy o prevenci, které jsou však často zpoplatněné, což je pro žáky a jejich rodiče nepřijatelné.

S nedostatkem finančních prostředků souvisí třeba i nedostatek pomůcek a pomocného materiálu na besedách ve školách. Myslím si, že by měl stát více přispívat právě na takovéto pomocné materiály. Například při pořádání besed pro žáky základních škol chybí městské i státní policii různé předměty, které by mohly rozdat dětem. Většinou jsou k dispozici pouze nějaké omalovánky či vystřihovánky s policejní tematikou nebo pexeso s dopravními značkami, kterých je však velmi omezený počet vzhledem k velkému počtu žáků přítomných na besedách. Třeba při dopravní výchově by se mohly rozdávat reflexní vesty pro děti či reflexní pásky, aby měly děti představu, o čem se na přednášce mluví. Bohužel na toto také nejsou peníze. Besedy a přednášky na školách ve spolupráci s policií se konají na každé škole pouze jednou do roka, a to pro jednu či dvě vybrané třídy, což si myslím, že je také hodně málo. Po domluvě se školou je také možné uspořádat jednou do roka pro několik spojených tříd prohlídku budovy policie, která je většinou spojená s ukázkou práce hasičů a záchranářů. Toto je však velmi časově náročné pro všechny pracovníky integrovaného záchranného systému, a proto se konají jednou či dvakrát do roka. Všechny besedy a přednášky ze strany policie či pracovníků OSPOD jsou pořádány zdarma.

9.2 Vnímání profesní připravenosti a kompetence

Každý, kdo vykonává tuto práci, při které přichází do styku s problémovými dětmi a mládeží, by měl disponovat určitými vlastnostmi. Z výsledků rozhovorů vyplynulo, že informanti pokládají za důležité empatický vztah k mládeži, komunikační a organizační vlastnosti, odbornost, znalosti z oboru psychologie. Většina z nich svou připravenost hodnotí kladně, i když na druhou stranu Michal a Jana poukazují na to, že na přípravu a zvýšení jejich odbornosti je málo času, kdy Michal toto řeší samostudiem ve svém volném čase.

Podle mého názoru by měli učitelé a sociální pracovníci, kteří pracují s dětmi, absolvovat více seminářů, školení, přednášek a kurzů zabývajících se prevencí, s názornými ukázkami a modelovými situacemi, které je mohou v životě potkat, aby byli dobře připraveni na to, až se některý problém objeví právě na jejich pracovišti. Měli by zde získat alespoň základní zkušenosti s touto problematikou. Toto je ale opět otázkou nedostatku financí a omezeného času. Učitelé by měli být pozorní a vnímaví vůči svým žákům, aby hned v počátku poznali, že se žákem není něco v pořádku, že se straní kolektivu, je více zamlklý a jeho školní výsledky se začínají horšit. Toto jsou první příznaky, že se u žáka vyskytl nějaký problém. Připravenost na toto však také souvisí i s osobnostními předpoklady jednotlivých pracovníků a jejich vlastnostmi, které se na žádných seminářích naučit nedají. Proto kdo chce takovouto práci dělat, musí si nejprve uvědomit, jestli opravdu chce pracovat s dětmi a mládeží a má k nim kladný vztah.

9.3 Nabízená témata v oblasti primární prevence

Na základě rozhovoru bylo zjištěno, že základní školy spolupracují nejvíce s Městskou policií v Kaplici, Policií České republiky a s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí v Kaplici. Témata přednášek a besed od těch, co prevenci vykonávají, jsou připravována na základě vzájemných dohod podle toho, co je zrovna aktuální a co školy požadují. Nejčastěji jsou probírána témata týkající se dopravní výchovy, chování před cizími lidmi, šikany, alkoholismu a drog.

Nabízená témata považují za dostačující, neboť jsou stále aktuální. Zvláště závažným problémem a také poptávaným tématem ze strany škol je šikana na školách. Toto téma je o to složitější z důvodu, že nikde v zákoně, jak přestupkovém či trestním, není tento pojem šikany nijak jednoznačně definován. Na druhou stranu je však potřeba právě o tomto problému hovořit a dětem v rámci možností popsat, co to znamená a jak ji poznat a také jak se mají proti ní bránit. Pokud se tento problém šikany objeví na škole, měla by škola a zejména učitelé tříd, kde se šikana vyskytla, ihned zareagovat a začít tento problém řešit. Většinou spolupracují především s orgány sociálně-právní ochrany dětí a školními psychology. Z těchto důvodů je dobře, že téma šikany je častým námětem přednášek na školách. K těmto tématům v dnešní době přibývá i téma kyberšikany, které je stále více žádáno z důvodu nárůstu moderní techniky a jejího rozšiřování mezi děti a mládež. Témata jsou přednášena dětem a mladistvým formou přednášek a besed, při kterých mají děti a mladiství možnost klást různé otázky, které je zajímají.

9.4 Delikventní chování

Současným problémem dnešní společnosti je vzrůstající kriminalita dětí a mládeže. Stoupá míra zapojení dětí do kriminálního chování, což má za následek zapojování dětí do gangů, které se dopouštějí majetkové trestné činnosti ve formě okrádání chodců, cestujících, tzv. kapesních krádeží. Dále se tyto děti dopouštějí domovních krádeží zaměřených na vykrádání bytů a domů. V minulosti byly zaznamenány i případy krádeží do různých objektů, u kterých byly spolupachateli i děti, které vzhledem ke své malé postavě snadněji překonávaly překážky, lezly malými okny a prolézaly mřížemi u zajištěných objektů, a to daleko lépe než dospělé osoby. Mezi další problémy v současné době patří užívání lehkých drog a alkoholismus, ke kterému má mládež bohužel snadnější přístup. Tímto se dopouštějí protiprávního jednání, neboť porušují dané zákony České republiky, které jsou platné pro všechny včetně dětí a mládeže, ačkoliv si to sami ani neuvědomí.

Z rozhovorů bylo zjištěno, že informanti nejčastěji řeší případy záškoláctví, šikany na školách, kouření a pití alkoholických nápojů, ale objevují se i případy krádeží a agresivity dětí a mládeže. Metodici školní prevence toto řeší nejprve pohovory s dítětem

za přítomnosti vedení školy, následně vše oznámí a projednájí s rodiči, a pokud je chování dětí a mládeže závažnější (drogy, šikana,...), vyrozumí o tomto jednání i orgán sociálně-právní ochrany dětí, kde jsou s dětmi prováděny kurátorské pohovory či je učiněno preventivní opatření v rodině či školském zařízení.

9.5 Nedostatky výzkumu

V dnešní době dle školského zákona musí mít každá základní škola svého metodika školní prevence, který je vybírán nejčastěji z řad pedagogů. Někteří se na tuto funkci přihlásí dobrovolně, například jako Jana a Lucie, a jiným je tato funkce přidělena jako Michalovi. Myslím si, že je vhodné, aby tuto práci vykonávali pedagogové z dané školy, neboť své žáky dobře znají, jsou s nimi v přímém kontaktu a žáci k nim mají důvěru. Externí pracovník by k nim přistupoval neosobně a žáci by se mu nesvěřovali se svými problémy. Součástí výzkumu by mohlo být třeba i zjišťování potřeb metodiků při primární prevenci jako např. co by potřebovali v oblasti vzdělávání, financí a v časové dotaci.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit pohled odborníků na efektivitu primární prevence, na svou připravenost prevenci řešit a na to, jak se cítí být v oblasti prevence kompetentní ti, kteří se zabývají problematikou prevence na lokální úrovni. Dalším cílem bylo zmapovat, jaká konkrétní témata jsou nejčastěji řešena v rámci prevence, na základě čeho jsou témata prevence připravována a následně stanovit témata vhodná pro realizaci prevence ve sledovaném systému.

V praktické části jsem použil kvalitativní výzkum s využitím techniky rozhovoru, kdy rozhovory byly prováděny s metodiky školní prevence na základních školách a dále se sociálním kurátorem a příslušníky policie. Výzkum byl prováděn na lokální úrovni, kdy jsem si vybral pro svou práci lokalitu Kaplicka v okrese Český Krumlov. Před samotným výzkumem jsem si vymezil výzkumné otázky, a to jaká je efektivita primární prevence, jaká je profesní připravenost v oblasti primární prevence a jaká jsou nejčastěji řešená témata v rámci primární prevence.

Výsledky byly zpracovány podle zakotvené teorie metodou otevřeného kódování. Provedeným výzkumem bylo zjištěno, že efektivita primární prevence je velmi těžko měřitelná, kdy školní metodici prevence si efektivitu ověřují zpětnou vazbou, např. rozhovory se žáky či s jejich rodiči. Všichni se však shodují na tom, že v oblasti primární prevence je největším problémem nedostatek finančních prostředků a času. S tímto problémem souvisí i vnímání profesní připravenosti dotazovaných pracovníků, kdy většina z nich hodnotí svou připravenost kladně, avšak na druhou stranu nedostatek času kompenzují samostudiem a přípravou ve svém volném čase.

Na závěr byla vyhodnocena nabídka a poptávka témat v oblasti primární prevence. Z rozhovorů vyplynulo, že nejčastěji řešená témata se týkají dopravní výchovy, šikany, alkoholismu a drog a chování před cizími lidmi. Dospěl jsem k názoru, že nabízená témata v oblasti primární prevence ze strany městské i státní policie a sociálního kurátora odpovídají tématům, která si základní školy žádají. Pokud se vyskytne aktuální problém související s delikventním chováním na základní škole, tak se poskytovatelé

primární prevence ihned tomuto přizpůsobí a připraví přednášky či besedy pro děti se zaměřením na daný problém. Toto je prováděno na základě vzájemných dohod se školami.

Přesto, že jsem si v úvodu mé bakalářské práce stanovil jako jeden z cílů navrhnout nějaká zlepšení v rámci nabízených témat v oblasti primární prevence, zjistil jsem, že nabízená témata jsou dostačující a plně odpovídají potřebám základních škol ve sledovaném systému. Nabízená témata jsou ve zkoumané lokalitě Kaplicka dobře nastavena, spolupráce základních škol s poskytovateli primární prevence je bezchybná, a proto není důvod na tom cokoliv měnit.

Seznam informačních zdrojů

- 1) ČERNÝ, M., *Základní úrovně provádění primární prevence*. In Miovský, M. (ed.): *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy, 2010. ISBN: 978-80-87258-47-7
- 2) EDELSBERGER, L. a kol.: *Defektologický slovník*. 3. upr. vyd. Praha : Nakladatelství H&H, 2000. 418 s. ISBN 80-86022-76-5
- 3) FISCHER, S. a ŠKODA, J. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3
- 4) GOJOVÁ, A. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava: [Ostravská univerzita], 2007. 85 s. ISBN 978-80-7368-329-0
- 5) HENDL, J., *Kvalitativní výzkum, Základní teorie, metody a aplikace*, Vyd. 3, Praha: Portál, s.r.o., 2012, 408 s. ISBN 978-80-262-0219-6
- 6) CHMELÍK, J. *Vyšetřování trestné činnosti mládeže a páchané na mládeži v teorii a praxi*. Praha: MV ČR, Sekce personální práce a vzdělávání, 1995, 48 s. ISBN nepřiděleno; určeno pro služební potřebu
- 7) KALINA, K. *Drogy a drogové závislosti 1 mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády ČR, 2003, 319 s. ISBN 80-86734-05-6
- 8) KALINA, K. *Drogy a drogové závislosti 2 mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády ČR, 2003, 343 s. ISBN 80-86734-05-6
- 9) MARÁDOVÁ, Eva. *Prevence závislostí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 28 s. ISBN 80-86991-70-9
- 10) MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 312 s. ISBN 978-80-7367-331-4

- 11) MATOUŠEK, O. a KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1998. 336 s. ISBN 80-7178-226-2
- 12) MIOVSKÝ, M., *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, 1. Vyd. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4
- 13) MIOVSKÝ, M. (ed.). *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Vyd. 1 Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7
- 14) MIOVSKÝ, M., ZAPLETALOVÁ, J., SKÁCELOVÁ, L. *Zásady efektivní prevence rizikového chování u dětí a mládeže*. In Miovský, M. (ed.): *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy, 2010. ISBN: 978-80-87258-47-7
- 15) MÜHLPACHR, P. (ed.). *Sociální práce jako životní pomoc*. Brno: MSD, 2006. 228 s. ISBN 80-86633-62-4
- 16) MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4550-7
- 17) NAVRÁTIL, Pavel. *Úvod do teorií a metod sociální práce*. 1. vyd. Brno: Národní centrum pro rodinu, 2000. 67 s. ISBN nepřiděleno
- 18) PEMOVÁ, T. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*, Praha: Grada, 2012, 187 s. ISBN 978-80-247-4317-2
- 19) PIPEKOVÁ, J. (et al.). *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido, 2010. 402 s. ISBN 978-80-7315-198-0
- 20) POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J. a TOMKO, A. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. Vyd. 3., rozš. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003. 186 s. ISBN 80-86568-04-0

- 21) PROCHÁZKA, M., *Sociální pedagogika*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2012, 208 s.
ISBN 978-80-247-3470-5
- 22) SKÁCELOVÁ, L. *Metody v primární prevenci*. In Miovský, M. (ed.): *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Praha: 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy, 2012. ISBN: 978-80-87258-89-7
- 23) *Studijní texty: soubor zkušebních otázek pro ústní část zkoušky pro ověření odborných předpokladů čekatele a strážníka obecní a městské policie*. České Budějovice: Vlastimil Johanus pro Amos - Jihočeskou vzdělávací společnost, 2014. 413 s. ISBN 978-80-87510-30-8
- 24) VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. Vyd. Praha: Portál, 2008, 872 s. ISBN 978-80-7367-414-4
- 25) LACHNIT, P., *Parlamentní listy: Sociální kurátor je prostředník sociální pomoci, říká místostarosta* [online]. Praha, 2013 [cit. 23.07.2016]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Socialni-kurator-je-prostrednik-socialni-pomoci-rika-mistostarosta-266619>
- 26) MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* [online]. 2012 [cit. 18.09.2016]. Dostupný z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
- 27) MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže, na období 2013-2018* [online]. 2013 [cit. 25.08.2016]. Dostupný z: <http://www.msmt.cz/file/28077>
- 28) NETOLICKÁ, D., RVP: *Kriminalita dětí a mládeže* [online]. 2012 [cit. 18.04.2016]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/k/n/16439/KRIMINALITA-DETI-A-MLADEZE.html/>

- 29) Předpis č. 116/2011 Sb. Vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České Republiky* [online]. 2011, 43/2011. [cit. 08.09.2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-116>
- 30) SKÁCELOVÁ, L., *Manuál pro tvorbu MPP školy*, [online]. 16.01.2012 [cit. 22.09. 2016] Dostupné z: <http://www.poradenskecentrum.cz/dokumenty/manual-protvorbu-mpp.doc>
- 31) Zákon č. 40/2009 Sb. zákon trestní zákoník. In: *Sbírky zákonů České republiky* [online]. 2009, 11/2009. [cit. 10.04.2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>
- 32) Zákon č. 101/2000 Sb. zákon o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České Republiky* [online]. 2000, 32/2000. [cit. 03.09.2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-101>
- 33) Zákon č. 108/2006 Sb. zákon o sociálních službách. In: *Sbírky zákonů České republiky* [online]. 2006, 37/2006. [cit. 23.06.2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast3>
- 34) Zákon č. 111/2006 Sb. zákon o pomoci v hmotné nouzi. In: *Sbírky zákonů České republiky* [online]. 2006, 37/2006. [cit. 23.07.2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>
- 35) Zákon č. 129/2000 Sb. zákon o krajích (krajská zařízení). In: *Sbírky zákonů České republiky* [online]. 2000, 38/2000. [cit. 01.08.2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-129>
- 36) Zákon č. 218/2003 Sb. zákon o soudnictví ve věcech mládeže. In: *Sbírky zákonů České republiky* [online]. 2003, 79/2003. [cit. 20.03.2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>

- 37) Zákon č. 273/2008 Sb. zákon o Policii České republiky. In: Sbírký zákonů České republiky [online]. 2008, 91/2008. [cit. 12.09.2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>
- 38) Zákon č. 553/1991 Sb. zákon České národní rady o obecní policii. In: Sbírký zákonů České republiky [online]. 1991, 104/1991. [cit. 13.09.2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-553?text=>
- 39) Zákon č. 563/2004 Sb. zákon o pedagogických pracovních. In: *Sbírký zákonů České republiky* [online]. 2004, 190/2004. [cit. 02.09.2016]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

SEZNAM TABULEK

Teoretická část

Tabulka č. I: Zvláštnosti ve způsobu páchaní trestné činnosti mladistvých a dospělých	10
Tabulka č. II: Charakteristická trojice příčin kriminality	11
Tabulka č. III: Nejčastější příčiny páchaní kriminálních deliktů	11
Tabulka č. IV: Trestná činnost mladistvých	13
Tabulka č. V: Formy trestné činnosti	13
Tabulka č. VI: Biopsychosociální faktory	14
Tabulka č. VII: Typy závislosti	18
Tabulka č. VIII: Znaky trestné činnosti mladistvých	20
Tabulka č. IX: Způsoby zacházení s ohroženými mladistvými	24
Tabulka č. X: Sociální služby	26
Tabulka č. XI: Dělení sociálních služeb	27
Tabulka č. XII: Kompetence metodika sociální prevence	30

Praktická část

Tabulka č. 1: Identifikační údaje	54
Tabulka č. 2: Efektivita primární prevence (metodici)	60
Tabulka č. 3: Efektivita primární prevence (Městská policie, Policie ČR, Kurátor prevence kriminality)	61
Tabulka č. 4: Profesní připravenost (kompetence v oblasti primární prevence)	62
Tabulka č. 5: Profesní připravenost (kompetence v oblasti primární prevence)	63

Tabulka č. 6: Poptávaná témata z oblasti primární prevence (Metodici)	64
Tabulka č. 7: Nabízená témata z oblasti primární prevence (Mě policie, PČR, kurátor prevence kriminality).....	64
Tabulka č. 8: Nejčastější projevy delikventního chování (Metodici).....	65
Tabulka č. 9: Nejčastější projevy delikventního chování (Mě. Pol., PČR, kurátor prevence kriminality).....	66

Přílohy

Seznam příloh

- Příloha č. 1 Struktura otázek pro metodiky prevence
- Příloha č. 2 Přepis rozhovorů s metodiky prevence
- Příloha č. 3 Struktura otázek pro kurátora, Policii ČR a městskou policii
- Příloha č. 4 Přepis rozhovorů s kurátorem a policisty
- Příloha č. 5 Seznam okruhů přednášek a besed Městské police Kaplice

Příloha č. 1 Struktura otázek pro metodiky prevence

Otázky do rozhovoru pro Metodiky prevence

- 1) Jakým způsobem si ověřujete, že poskytování prevence, kterou realizujete ve Vašem zařízení, je efektivní?
- 2) Jaká forma prevence je podle Vašeho názoru, podle zkušenosti z Vaší praxe, nejvíce efektivní?
- 3) Jakým způsobem spolupracujete s ostatními subjekty, které se podílejí na primární prevenci?
- 4) Mělo by se něco zlepšit, změnit při poskytování prevence? Jaké konkrétní změny?
- 5) Jak jste spokojeni s nabízenými službami?
- 6) Jaká témata, z oblasti rizikového chování, poptáváte u poskytovatelů primární prevence?
- 7) Jsou nějaká témata, která poptáváte, ale ze strany poskytovatelů nejsou realizována?
- 8) Jak vnímáte svou profesní připravenost při řešení prevence?
- 9) Jaké jsou podle Vás nejdůležitější předpoklady, kompetence pro poskytování prevence, které by měl mít metodik prevence?
- 10) Jak v tomto směru hodnotíte své vlastní kompetence? Co Vám nejvíce chybí, v čem se chcete zlepšit, v jakém směru se dál plánujete vzdělávat?
- 11) Jak tyto Vámi uvedené kompetence hodnotíte? Měly byste jich mít více či méně?
- 12) Jaký typ programu nejčastěji využíváte?
- 13) Jaké se Vám osvědčily metody?

14) Jaké nejčastější projevy delikventního chování jste museli řešit?

15) Na jaké projevy či situace jste museli reagovat?

16) Jaký je další postup při řešení těchto situací a jak jste s tímto postupem celkově spokojeni?

Příloha č. 2 Přepisy rozhovorů s metodiky prevence

Základní údaje – předpis rozhovoru ze dne 30.10.2016 s Mgr. Janou Růžičkovou, metodikem školní prevence na Základní škole Fantova, v ulici Fantova čp. 446, 382 41 Kaplice.

- 1) Následnými náslechy v dotčených třídách, rozhovory s třídní učitelkou a ostatními vyučujícími, kdy zpětnou vazbu vyžadují vždy a všude.
- 2) Primární, soustavná, navazující na sebe, dlouhodobá, včasná, systematická, cílená.
- 3) Zúčastňuji se společných setkání, kontaktuji je a oni mne, mám vytvořenou celou databázi subjektů.
- 4) Ano, větší časový prostor pro prevenci a více finančních prostředků pro tuto problematiku.
- 5) S nabízenými službami jsem spokojena, zejména s poskytovateli primární prevence, se kterými spolupracuji, jako je například městská policie Kaplice, policie ČR a OSPODem v Kaplici, neboť tyto organizace jsou nám nejbliže.
- 6) Na prvním místě bezpečné klima ve třídě, prevence šikany.
- 7) Vždy co potřebuji je realizováno, takže to vnímám, že je vše v pořádku.
- 8) Osobně se cítím být připravena na svou funkci. V pořádku toto vnímám.
- 9) Organizační schopností, komunikační schopnosti a vstřícnost, odbornost, empatický vztah k mládeži.
- 10) Čas k tomu, abych měla šanci znát všechny žáky školy, což nelze, máme 600 dětí.
- 11) Nejsou.
- 12) Opětovně uvádím, bezpečné klima ve třídě, prevence šikany.

- 13) Více než jednodenní pobyty tříd s třídním učitelem mimo školu s ucelenými programy odborníků a našich peer aktivistů.
- 14) Kouření, šikana (ostrakismus), netolerance mezi dětmi navzájem, záškoláctví.
- 15) Rodičovské reakce, komunikace s nimi.
- 16) Rozhovory za přítomnosti vedení školy, následná péče odborníků v dotčených třídách i s jednotlivci (sociální psycholog školy, SVP,).

Základní údaje – přepis rozhovoru ze dne 29.10.2016 s Mgr. Michalem Bendou, metodikem školní prevence na Základní škole Školní, v ulici Školní čp. 226, 382 41 Kaplice.

- 1) Nijak. Jednou za dva roky provedeme dotazníkové šetření a sledujeme, jestli počet sledovaných jevů roste nebo klesá. Efektivitu prevence ale měřit nelze.
- 2) Prevence v rodině. Ve škole děti berou postoj učitelů jen napůl vážně. Nejlépe, pokud jim o prevenci povídá jiný odborník (nejlépe z praxe) na opravdových příbězích.
- 3) Neziskové organizace přijedou, když dostanou grant, což nebývá často. Opravdové odborníky zadarmo neseženeme a peníze nemáme. Jediná spolupráce v prevenci funguje s městskou policií.
- 4) Centralizace, sjednocení metodiky a zrušit grantovou formu. Peníze pak dostává pouze ten, kdo umí nejlíp papírovat a je ochoten papírovat.
- 5) Většinou nabízejí besedy a chtějí zaplatit okolo 50 Kč na žáka. To odmítáme. Přijde nám naprosto ironické, aby si děti platili svoji vlastní prevenci. Nemluvě o odporu rodičů.
- 6) Většinou kouření, alkohol, agresivitu. Dnes se tyto jevy považují za nedůležité, každý by nejradyji hovořil o šikaně.
- 7) Využíváme všechna, která jsou zdarma.
- 8) Jako školní metodik jsem absolvoval 250 hodin kurzu, kde vysokoškolští profesori hovořili o teorii a na konkrétní dotazy neuměli odpovědět. Okresního a krajského metodika zajímá jen včasné vyplnění statistiky. Nebýt vlastní iniciativy a samostudia, tak bych nebyl dostatečně připraven na plnění úkolů školního metodika prevence.
- 9) Obrovské penzum znalostí z psychologie, seznam kvalitních odborníků a jejich nosných témat. Organizační schopnosti. Změnit financování škol, aby se

problémy řešily a nezametyly pod koberec ve jménu dobré reputace školy. Možnost zajistit intervenci v nefunkční rodině (OSPOD řeší vše systémově v řádu měsíců a let, většinou maximálně důtkou u soudu, což se naprosto míjí účinkem).

- 10) Vzdělávám se každý rok 48 hodin školení práce s problémovými dětmi. Na vlastní náklady ve volném čase.
- 11) Musí stačit.
- 12) Pro mne: Besedu s odborníkem (psycholog, etoped, psychiatr). Pro děti: Učitel v Občanské výchově.
- 13) Metody čeho? Úspěšnost prevence nezměříte. A řešení problémů? Náprava se musí situovat do rodiny. Každý z praxe řekne, že trio RODINA – ŠKOLA – ODBORNÍK (poradna) musí fungovat společně. Pokud jeden díl vypadne, nestane se nic. Většinou to ztroskotá na rodině.
- 14) Záškoláctví, agresivitu žáků, fyzické útoky vůči jednotlivci, šikanu, kouření ve škole, opilé dítě ve škole.
- 15) Záškoláctví, agresivitu žáků vůči jednotlivci, šikanu, kouření ve škole, opilé dítě ve škole. Agresivitu rodičů vůči učiteli.
- 16) Oznámení a řešení s rodičem. Oznámení na OSPOD, probační služba, soud. Spokojenost: nejsem spokojen.

**Základní údaje – přepis rozhovoru ze dne 30.10.2016 s Mgr. Lucie Měrtlová,
metodikem školní prevence na Základní škole Malonty čp. 26, 382 82 Malonty.**

- 1) Žádná dotazníková šetření neděláme, spíš používáme zpětnou vazbu od dětí a rodičů. Zpětná vazba probíhá formou rozhovoru.
- 2) Efektivní je o problému hlavně neustále mluvit, podávat přesné informace, poskytovat příklady. Velmi dobrou zkušenost máme s přednáškami, které u nás realizovala kriminální policie.
- 3) Často spolu komunikujeme.
- 4) Chybí časové dotace na aktivity spojené s prevencí, vhodné by byly i nějaké další finance, které by se například mohly použít na přednáškovou činnost, exkurze.
- 5) S nabízenými službami jsme spokojeni.
- 6) Kyberšikana (tedy prevence není nikdy dost), alkoholismus, drogy.
- 7) Nejsou.
- 8) Nemám pocit, že bych byla profesně nepřipravena, jen je nutné se neustále vzdělávat.
- 9) Empatie, emoční inteligence, povědomost o řešení daného problému, asertivita.
- 10) Své kompetence hodnotím kladně. Asertivita a rozhodnost.
- 11) Hodnotím to kladně, ale mělo by jich být více.
- 12) Na primární prevenci? Přednášky a exkurze.
- 13) Mě osobně se osvědčila metoda rozhovoru, dále kontakt s rodiči a s Odborem sociálně-právní ochrany dětí.
- 14) Kyberšikanu, šikanu a sebepoškozování.

15) Především se v poslední době jedná o projevy kyberšikany a sebepoškozování.

16) Nejprve pohovor s dítětem, zjištění okolností, důkazů apod., pokud je to možné a vhodné, kontaktujeme rodiče a poskytneme jim kontakt na odborníky.

Příloha č. 3 Struktura otázek pro kurátora, Policii ČR a městskou policii

Otázky do rozhovoru pro Policii ČR, Městskou policii, kurátora

- 1) Jakým způsobem si ověřujete, že poskytování prevence, kterou realizujete, je efektivní?
- 2) Jaká forma prevence jedle Vašeho názoru, či zkušenosti z Vaší praxe, nejvíce efektivní?
- 3) Mělo by se něco zlepšit, změnit při poskytování prevence? Uveďte konkrétní příklad změny.
- 4) Jaká témata z oblasti rizikového chování nabízíte?
- 5) Jaká témata jsou nejvíce poptávána ze strany škol?
- 6) Jsou nějaká témata, která jsou poptávána, ale nerealizujete je?
- 7) Jak vnímáte svou profesní připravenost při řešení prevence?
- 8) Jaké jsou podle Vás nejdůležitější předpoklady, kompetence pro poskytování prevence, které by měl mít pracovník Policie ČR/ Městské policie/ kurátor, jako lektor prevence?
- 9) Jak v tomto směru hodnotíte své vlastní kompetence? Co Vám nejvíce chybí, v čem se chcete zlepšit, v jakém směru se dál plánujete vzdělávat?
- 10) Jak tyto Vámi uvedené kompetence hodnotíte? Měly byste jich mít více, méně?
- 11) Jaký typ programu nejčastěji připravujete?
- 12) Z čeho vycházíte při přípravě programu?
- 13) Jaké se Vám osvědčily metody?
- 14) Jaké nejčastější projevy delikventního chování jste museli řešit?
- 15) Na jaké projevy či situace jste museli reagovat?

16) Jaký je další postup při řešení těchto situací a jak jste s tímto postupem celkově spokojeni?

Příloha č. 4 Přepis rozhovorů s kurátorem a policisty

Základní údaje – přepis rozhovoru ze dne 29.10.2016 s Bc. Jiřím Kolínem, kurátorem na městském úřadě v Kaplici, Odboru sociálně právní-ochrany dětí.

- 1) Jako předseda komise prevence kriminality si efektivitu ověřuji přímými dotazy, jak na PČR, tak u městské policie. Dále od jednotlivých členů při konání komisí v jednotlivých diskusích. Dále názory jednotlivých občanů a porovnání nápadu jednotlivé TČ v lokalitách – snížení či zvýšení.
- 2) Z pozice bývalého policisty si myslím, že nejefektivnější prevence je represe – poučení se z konkrétních případů blízkých a známých osob, aby si každý uvědomil, mě se to může stát také a mohu takto dopadnout. Je to radikální názor v mé pozici, ale - těch zbytečných pohovorů Nejvíce si myslím, že praktické a poutavé přednášky od profesionálů jsou celkem dobře přijímány a vnímány. Poučení se z konkrétních případů.
- 3) Určitě k prevenci nepřístupovat jako k nutnosti, která se musí někde odříkat nebo udělat a odfajfkovat, aby bylo splněno. Podporovat aktivisty v této činnosti dávat prostor apod. Nesnižovat je v zaměstnání, ale podporovat a vycházet vstříc. Prevence je velmi těžko měřitelná.
- 4) Základní trestní odpovědnost, bezpečně do školy a ze školy, ubraň se nástrahám a šmejdům, bezpečný internet, bezpečná lokalita.
- 5) Internet, drogy, šikana.
- 6) Vždy se snažíme předem dohodnout a vyjít vstříc školám v rámci našich možností a dostupnosti. Dle poptávky se snažíme realizovat prakticky vše dostupné.
- 7) Myslím si, že profesně jsem pro prevenci dobře připraven. Využívám dlouhodobé zkušenosti pracovníka kriminální služby na úseku mládeže, drog, násilí a dále jako vedoucího SKPV. Dále kurátora pro děti a mládež, poradce

MěÚ pro činnost MP, předsedy komise prevence kriminality a předsedy komise sociálně právní ochrany dětí města Kaplice.

- 8) Osobně si myslím, že zkušenost, chuť do práce, snahu prosazovat nové projekty, určitý dar přesvědčit. Nenechat se znechutit negativismem. Prosazovat svou myšlenku a jít si za svým cílem. Přicházet s něčím novým a včas reagovat a být vždy v kontaktu a u zdrojů informací.
- 9) Své kompetence hodnotím kladně, mám v rámci města a dalších spolupracujících institucí podporu a zastání. Zlepšit chci zaměření na širší spektrum lidí. Vzdělávám se průběžně dle nabídek KÚ, MV, MPSV, Policie ČR a osobní aktivitou a zkušenostmi.
- 10) Kompetencí je vždy málo – mohly by se ještě rozšířit.
- 11) Nejčastěji přednášky, které se snažíme obohatit o praktické ukázky a zvaním si odborníků z praxe.
- 12) Z konkrétní zakázky, pro koho to bude, v jakém prostředí a z mých možností, kontaktů a dostupnosti a financování.
- 13) Osvědčilo se mi, že osobní kontakt a rozhovor ještě před konáním akce je velmi dobrý a odstraní případné špatné zaměření projektů.
- 14) Šikana, užívání drog, záškoláctví, útěky z domova.
- 15) Mé reakce jsou vždy adekvátní dané situaci. Za léta jsem profesně vyškolen a vycvičen na zvládání kritických situací, absolvoval jsem i modelové situace.
- 16) Na tuto otázku mohu odpovědět stejně jako v předchozí otázce číslo 15.

Základní údaje – přepis rozhovoru ze dne 28.10.2016 s npor. Mgr. Jiřím KALINOU, zástupce vedoucího Obvodního oddělení Policie ČR Kaplice, člen komise prevence kriminality Městského úřadu Kaplice.

- 1) Nejčastějším je ověřování osobní zkušeností, že prevence má posilující význam v souvislosti se snížením projevů nežádoucího chování a jednání, ke kterému měla být prevence primárně určena. To znamená, že se snižuje výskyt těchto patologických jevů a nežádoucích projevů. Dalším způsobem je zpětná vazba ze strany osob, jimž je prevence určena.
- 2) Nejvíce efektivní je prevence hromadnou formou s osobním přístupem k účastníkům prevence, což zahrnuje především přednášky a besedy s účastníky, při kterých je možné navázat dialog a odpovídat na vznášené dotazy, vysvětlovat, dávat příklady a společně nacházet vhodná řešení jak předcházet a případně i řešit negativní projevy v oblasti, kterým je prevence určena.
- 3) V rámci prevence je stále co zlepšovat a měnit. Každá uskutečněná preventivní činnost v jakékoliv oblasti odkrývá a objevuje nové možnosti, jak prevenci dále zlepšovat a zefektivnit. Může jít např. o využití dalších pomůcek v rámci prevence či použití audiovizuální techniky či medií. Vzhledem k tomu, že se mám nejbližší k prevenci a k preventivním programům pro děti a mládež tak z vlastní zkušenosti mohu říci, že by se mělo dát především více prostoru a času pro preventivní činnost. Jedna beseda s dětmi v průběhu jednoho školního roku, na téma např. jak bezpečně chodit do školy a ze školy, příp. téma záškoláctví nebo jak se správně chovat při jízdě na kole, je opravdu málo!!
- 4) V rámci preventivních programů pro děti jsou nabízena témata především v oblasti „dopravní výchovy“, „záškoláctví“, „šikany“, „chování žáků při cestě ze školy a do školy“, dále pak témata „cizí člověk“ a „neznámý pes“. V rámci programů pro seniory jsou to pak témata „šmejdi“, „obrana před cizími lidmi“, „zabezpečení majetku“ a „týrání seniorů“.

- 5) Ze strany škol jsou nejvíce poptávána témata zahrnující všeobecně dopravní výchovu, chování žáků při cestě do školy a ze školy, cizí člověk a neznámý pes.
- 6) Nestává se, že by byla poptávána témata, která bychom nerealizovali. Témata jsou vždy po vzájemné dohodě. Pokud by se vyskytlo téma, které by bylo aktuální nebo bylo poptáváno, vždy se nachází způsob a možnosti jak tomuto vyhovět.
- 7) Svoji profesní připravenost při řešení prevence vnímám pozitivně a na relativně dobré úrovni. Nejen pro to, že svoji profesi vykovám již více jak 30 let, ale také dlouhodobě se angažuji v rámci preventivních programů nejen pro děti, ale také pro seniory.
- 8) Podlé mého je nejdůležitějším předpokladem pro poskytování prevence, který by měl pracovník mít především skutečný zájem, snaha a aktivní přístup. Nezanedbatelným předpokladem je také určitá životní zkušenost, empatie a pocit odpovědnosti.
- 9) Pokud mohu hodnotit své vlastní kompetence, pak si dovolím tvrdit, že jsou dostačující a mohu je plně využít pro preventivní programy a splnění jejich cíle. Vlastní hodnocení, však nemůže být nikdy objektivní. Co mě nejvíce chybí, nemohu posoudit. Jak jsem ale řekl na začátku, je to určitě čas, který bych mohl věnovat prevenci. Zlepšovat se mohu nadále v každém směru své činnosti, neboť každý preventivní program či projekt je inspirující a přináší nové poznatky a pro další rozvoj a zlepšení.
- 10) Jak jsem uvedl, své kompetence hodnotím jako dostačující. Nicméně mít více kompetencí není nikdy na škodu, zejména pokud jde o prevenci.
- 11) Nejčastěji připravuji typy programů (preventivních projektů) zaměřených na děti a mládež a také na seniory. Jde o formu osobního setkávání a dialogu, tedy besedy a přednášky.

- 12) Při přípravě programu vycházím zejména z požadavků témat jednotlivých škol. U seniorů pak z aktuálních témat a otázek týkajících se bezpečného života seniorů. Určitou pomůckou jsou pak také předchozí preventivní projekty, které se osvědčily.
- 13) Nejvíce se mi osvědčily metody přednášek a besed, kdy lze navazovat dialog, který je v rámci efektivní prevence důležitý (možnost vysvětlování a ovlivňování účastníků žadáním směrem v rámci preventivních programů).
- 14) V rámci mé profese byla řešena řada případů delikventního chování u dětí a mládeže. Namátkou připomenu jen, že to byly různé krádeže, fyzická napadení či podvodná jednání, a to jak na školách mezi dětmi, tak i v mimoškolním prostředí.
- 15) Při řešení projevů delikventního chování bylo nutné reagovat na řadu situací. Především jde o to, že dítě má snahu věci zkreslovat, lhát a vymýšlet si. V řadě případů pak hledá oporu u svých rodičů, kteří bývají přítomni u jejich výslechu, nebo naopak se právě před rodiči snaží svůj obraz tzv. vylepšit, bojí se jejich reakce a skutečnou pravdu zamlčí a výpověď pak nemá žádnou vypovídající hodnotu.
- 16) Ve shora uvedeném případě je vždy lepší vést výslech dětí a mládeže, pokud je to možné, bez přítomnosti rodičů. Tedy za přítomnosti pedagogických a výchovných pracovníků, pracovníků OSPOD (**O**dbor **S**ociálně-**P**rávnický **O**chrany **D**ěti) atd. S takovýmto postupem mohu vyjádřit spokojenost. Neodpustím si však dovést, že do budoucna by byla naprosto jednoznačnou pomocí přítomnost dětských psychologů příp. znalců u všech výslechů dětí a mládeže. Psychologové a znalci dokáží již z pozice své kvalifikace a profese včas rozpoznat, že dítě nemluví pravdu, či má určitý blok o věci hovořit anebo se jen vymlouvá. V tomto případě pak mohou pomoci přímo na místě radou či stanovit další vhodný postup. Vím, že se tak výjimečně děje, ale jde o naprosto

ojedinělou situaci, která se využívá při objasňování závažné trestné činnosti, kde bylo dítě přítomno.

Základní údaje – Přepis rozhovoru ze dne 27.10.2016 s vedoucím strážníkem městské policie v Kaplici panem Martinem Grigou.

- 1) Efektivitu předváděných besed, přednášek a ukázek hodnotím dle zpětné vazby od cílových skupin (děti, senioři, lidé se zdravotním postižením), případně jejich pedagogů, vychovatelů apod..
- 2) Nejvíce efektivní formou prevence je zakomponování teoretické části do praktických příkladů, cvičení apod..
- 3) Jednoznačně by se měla zlepšit otázka financování prevence ze strany Jihočeského kraje či samotných měst. Pomůcky, materiály či zdokonalovací kurzy preventistů jsou finančně velmi nákladné.
- 4) Nabízíme různé druhy přednášek od běžných preventivních činností, až po přímo požadované, které máme k dispozici v naší nabídce, dle seznamu okruhů přednášek.
- 5) Nejvíce poptávanými tématy ze strany základních škol jsou především tyto: Bezpečně ze školy a do školy, dopravní výchova, jak se chovat před cizími lidmi, jak se ubránit útoku cizího zvířete, vandalismus, trestní odpovědnost mládeže, rozdíl mezi prací policisty a strážníka MP, šikana a kyberšikana, případně základy efektivní sebeobrany.
- 6) Velmi poptávaným tématem je drogová problematika. Tato problematika je velmi rozsáhlá a vyžaduje velkou odbornost. Při prezentování této besedy lehce může přednáška poskytnout spíše návod jak užívat omamné a psychotropní látky či poskytnout znalosti rozdílu mezi přestupek či trestným činem v množství dané látky. Dotazy cílové skupiny by mohly vypadat takto: Jaké drogy u nás ve městě jsou?, Kde je seženu a za kolik? apod..
- 7) Svou připravenost hodnotím jako dobrou, viz poděkování za provedené přednášky na webových stránkách městské policie Kaplice, v Kaplickém zpravodaji a jiných tiskovinách.

- 8) Odbornost, zkušenost s danou tématikou (výkon služby u PČR, MP apod.), schopnost improvizovat, umět mluvit.
- 9) Své kompetence hodnotím jako dobré. Zdokonalit bych se chtěl v teoretické části prevence (myšleno účast na zdokonalovacích kurzech, návštěva odborných pracovišť apod.).
- 10) Kompetence hodnotím opět na základě zpětné vazby cílové skupiny.
- 11) Nejčastěji připravuji besedu, která se skládá z teoretické části, praktické části a zakončená je buďto nějakým zábavným testem znalostí či cvičením.
- 12) Při přípravě besedy vycházím z požadavku pedagoga, vychovatele či jiného objednatele přednášky a dále vycházím ze současné situace v dané problematice (myšleno aktuálnost judikatury, četnost páchání daného protiprávního jednání apod.).
- 13) Osvědčila se mi metoda míchání teorie a praxe při besedách. Odpovídat na dotazy cílové skupiny a nabídnout cílové skupině pomoc při řešení jejich aktuálních problémů (vždy uvedu své jméno a telefonní kontakt a nabídnu pomoc při řešení problémů).
- 14) Šikanu, kyberšikanu, kouření a pití alkoholických nápojů dětí a mladistvých, krádeže a poškozování majetku dětmi či mladistvými.
- 15) Opětovně uvádím, že jsme museli reagovat na šikanu, kyberšikanu, kouření a pití alkoholických nápojů dětí a mladistvých, krádeže a poškozování majetku dětmi či mladistvými.
- 16) Postup při řešení protiprávního jednání dětí a mladistvých se odvíjí dle platných zákonů ČR (vždy je nutno určit pachatele dané věci či jeho spolupachatele, pokud je trestně odpovědný udělit mu náležitou sankci apod.). Dalším důležitým bodem je podchytit to, aby se jeho jednání již neopakovalo (danou věc oznámit

na OSPOD – kurátorské pohovory, provést preventivní opatření v rodině či školském zařízení, dále sledovat mimoškolní aktivity atd.).

Příloha č. 5 - Seznam okruhů přednášek a besed Městské policie Kaplice

Programy pro mateřské školy:

Policie

- ✓ Jak poznám strážníka a policistů
- ✓ Práce policisty a strážníka – rozdíly

Tísňové volání:

- ✓ k čemu slouží
- ✓ jaké linky máme
- ✓ kdy a jak správně volat

Dopravní výuka:

- ✓ jak chodíme po chodníku
- ✓ druhy dopravních značek
- ✓ jak přecházíme silnici
- ✓ vybavenost jízdního kola a pravidla jízdy na něm

Cizí lidé:

- ✓ Zásady bezpečného styku s cizími lidmi
- ✓ Sám doma

Cizí zvířata:

- ✓ Jak se chovat k cizím zvířatům
- ✓ Jak se chovat v případě napadení

Programy pro školy:

Policie(1-9 třída ZŠ):

- ✓ Rozdíl náplně práce mezi strážníkem a policistou
- ✓ Postup orgánů činných v trestním řízení

Bezpečně na cestě do školy a ze školy (1-4 třída ZŠ):

- ✓ Dopravní provoz
- ✓ Styk s cizími lidmi
- ✓ Co dělat v případě, že se ztratíš

Umiš svědčit? (4-9 třída ZŠ):

- ✓ Zábavnou formou naučí děti, jak se chovat v případě, že se stanou svědky trestného činu a jaké údaje je potřebné předat policii.

Drogy (4-9 třída ZŠ):

- ✓ Užívání a zneužívání psychotropních látek, legalizace drog, prevence
- ✓ Co droga dává a co bere
- ✓ Kouření, alkoholismus

Proč potřebujeme zákony (4-9 třída SŠ):

- ✓ Vymezení pojmů přešupek a trestný čin
- ✓ Důležitost pravidel v každodenním životě
- ✓ Co je zákon

Přestupkový zákon (druhý stupeň ZŠ, SŠ):

- ✓ Vymezení pojmu přešupek, rozdíl mezi trestným činem a přešupkem
- ✓ Sankce
- ✓ Vybrané skutkové podstaty
- ✓ Pravomoci městské policie
- ✓ Vyhlášky a na řízení města Kaplice

Trestní právo (druhý stupeň ZŠ, SŠ):

- ✓ Vymezení pojmu trestný čin
- ✓ Znaky trestného činu – skutkové podstata
- ✓ Formy zavinění
- ✓ Krajiní nouze, nutná obrana
- ✓ Pokus trestného činu

Šikana (ZŠ, SŠ):

- ✓ Vymezení pojmu
- ✓ Právní úprava
- ✓ Postup v případě výskytu

Internet a bezpečnost (kyberšikana, kyberstalking):

- ✓ Konkrétní případy
- ✓ Na co si dávat pozor
- ✓ Jak se chránit

Trestně právní odpovědnost mládeže (druhý stupeň ZŠ, SŠ):

- ✓ Právní odpovědnost od 15. roku do 18. Roku
- ✓ Právní odpovědnost: dospělost
- ✓ Výběr příslušných ustanovení zákonů